

The Impact of Development Inequality on Security in Border and Non-Border Provinces of Iran: A Comparative Study

Naser Soltani^{1✉}, Nima Bayramzadeh²

1- Associate Professor of Geography, Urmia University, Urmia, Iran.

✉ E-mail: n.soltani@urmia.ac.ir

2- Ph.D Student in Spatial Planning, Department of Geography, Urmia University, Urmia, Iran.

E-mail: n.bayramzadeh@urmia.ac.ir

How to Cite: Soltani, N; Bayramzadeh, N. (2025). The Impact of Development Inequality on Security in Border and Non-Border Provinces of Iran: A Comparative Study. *Geography and Development*, 23 (80), 99-128.

DOI: <http://dx.doi.org/10.22111/GDIJ.2025.50686.3707>

Received:

2 December 2024

Received in revised form:

24 January 2024

Accepted:

14 March 2025

Published online:

24 September 2025

ABSTRACT

The main goal of this research is to examine the relationship between development and security in the border and non-border provinces of Iran. The research method is applied in nature and descriptive-analytical in type. The data has been collected from library sources. The collected data was analyzed quantitatively using EXCEL, GIS, and SPSS software. The OPA model has been used for weighting the indicators, the VIKOR multi-criteria decision-making method was used to assess the development and security status, the GWR method was used to find the relationship between variables, and the two-sample t-test was used to examine the difference between the development and security. The results indicate that based on the independent two-sample t-test, there is no significant difference in the level of development and security between the border and non-border provinces. The results of the GWR test show that in border provinces, 42% of the level of security is predicted by development, while this ratio reaches 63% in non-border provinces. Iran's planning system, relying on neoclassical theory and the center-periphery model, has created development inequalities among border and non-border provinces over time. In addition, recent events in Iran's border regions have created numerous security challenges that can have a significant impact on the development process of these regions. Therefore, to eliminate existing inequalities and improve the level of development in border regions, it is necessary to design and implement macro and micro policies by considering all existing dimensions and challenges, especially in the field of security.

Keywords:

Development,
Security,
Border and non,
Border provinces,
Iran.

© the Author(s).

Publisher: University of Sistan and Baluchestan

1. Introduction

The provinces of Iran can be divided into two groups: border and non-border provinces. Due to their geographical characteristics and international interactions, border provinces are particularly exposed to security and economic challenges, which can negatively impact their development process. These regions hold significant importance for national security, national interests, and national power due to their direct influences on the political, security, economic, and socio-cultural dimensions of the country (Zaki & Ranjbari Chichoran, 2022: 1195). Moreover, their economic potential and the high volume of trade with various countries significantly contribute to the economic prosperity of the nation (Yeganegi, 2024: 77). On the other hand, non-border provinces may also be affected by security and economic fluctuations in neighboring areas. A precise identification and analysis of the relationship between development and security can assist policymakers in formulating more effective strategies for sustainable development and national security. Additionally, this investigation can facilitate sustainable development in both groups (border and non-border provinces) and

ultimately contribute to the establishment of stability and public welfare in the country. Therefore, the primary aim of this research is to examine the relationship between development and security in Iran's border and non-border provinces, assessing the status of development as an independent variable and the security situation in these provinces as a dependent variable. The research argues that there is a significant relationship between development and security in both border and non-border provinces.

2. Materials and Methods

The nature of the present research is applied, and it is descriptive-analytical in type. The data for this study have been extracted from the Statistical Center of Iran for the year 2022 through library research. The statistical population of this research consists of 31 provinces of Iran based on the latest political divisions of the country (Statistical Center of Iran, 2022). Four dimensions (sociocultural, economic, physical infrastructure, and environmental) were used to evaluate the development status of the provinces under consideration, 38 indicators were used, and 17 indicators were employed to assess the security status. In this research, the development variable is considered the independent variable, and the security variable is the dependent variable. The analysis of the collected data was conducted quantitatively using the software programs EXCEL, GIS, and SPSS. Various methods were employed for data analysis, where the OPA model was utilized for weighting the indicators; this method is one of the latest multi-criteria decision-making approaches introduced by Ataei et al. (2020). The VIKOR multi-criteria decision-making method was used to evaluate the development status of the provinces, while a geographically weighted regression method was applied to examine the relationship between security as the dependent variable and development as the independent variable. Finally, an independent two-sample t-test was used to assess the differences in security and development status between the two groups of border and non-border provinces. Expert opinions from a sample of 5 were utilized for weighting the study's indicators.

3. Result and Discussion

The security assessment of the provinces indicates that South Khorasan province is in the best security situation with an index of $(1-Q)$ 0.140, while Lorestan province is in the worst condition with a value of $(1-Q)$ 0.779. The provinces were clustered into five security categories: very low, low, medium, high, and very high. Ardabil, Golestan, Semnan, Razavi Khorasan, Kerman, Kohgiluyeh Boyer-Ahmad, and Lorestan provinces fall into the very low cluster, while West Azarbaijan, Kurdistan, Zanjan, Hamadan, Hormozgan, and South Khorasan are in the very high cluster. In assessing the development status of the provinces, South Khorasan with a value of (Q) 0.292 is at the highest level, while Sistan and Baluchestan with a value of (Q) 0.972 is at the lowest level of development. The provinces are clustered into five development levels, with deprived provinces including Sistan and Baluchestan and Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad, and affluent provinces including Gilan, Alborz, Tehran, and South Khorasan. According to the results of the independent two-sample t-test, no significant difference was observed in the status of security and development between border and non-border provinces. However, the results of the geographically weighted regression test indicate that in border provinces, security is 42% dependent on development, whereas in non-border provinces, it is 63% dependent. The relationship between security and development in non-border provinces shows an ascending trend from the southeastern to the northwestern regions, while in border provinces, the trend is the opposite, ascending from the northwestern to the southeastern regions.

4. Conclusion

An examination of the relationship between development and security in Iran's border and non-border provinces indicates that development plays a crucial role in establishing and maintaining security in these areas. Non-border provinces, which have better infrastructure, public services, and economic opportunities, generally experience higher levels of security. For instance, investments in education, health, and job creation can help reduce grievances and social tensions, thereby strengthening security in these regions. Conversely, border provinces, facing greater economic and social challenges, may be more exposed to security threats. In these areas, a lack of development and job opportunities can lead to increased dissatisfaction and unlawful behaviors.

Therefore, to enhance security across all provinces of the country, policymakers need to focus on sustainable and balanced development, creating necessary infrastructures, and reinforcing foundations in socio-cultural, economic, physical infrastructure, and environmental dimensions. This approach could reduce existing disparities and ultimately contribute to increased security and stability throughout the country.

Iran's planning system, relying on neoclassical theory and the core-periphery model, has over time created developmental and regional inequalities among the provinces. This disparity is particularly evident between border and non-border provinces. Despite the significant economic potential in border areas, these regions still exhibit a lower level of development compared to non-border provinces. This situation reflects inefficiencies in resource allocation and insufficient attention to these areas' relative advantages. Additionally, recent events in Iran's border areas have led to various security challenges that can significantly affect the developmental trajectory of these regions. In the neoclassical perspective, emphasizing economic efficiency and optimal resource allocation requires consideration of social and security conditions as well. Therefore, to address existing inequalities and enhance development levels in border areas, economic policies must be designed and implemented considering all dimensions and challenges, especially regarding security.

Keywords: Development, Security, Border and non-Border provinces, Iran.

5. References

- Abdi, A., Safavi, Y., Hosseinbor, M. O. O., & Namdarzade, M (2024). Explanation of the Regional Requirements in the Development of Chabahar. *Political Organizing of Space*, 6(3), 85-106.
<http://dx.doi.org/10.48311/psp.6.3.85>
- Achten, S., & Lessmann, C (2020). Spatial inequality, geography and economic activity. *World Development*, 136, 105114.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105114>
- Alavi-Ghasvni, S., Mirehei, M., & Ahmadi, S (2017). Security and Regional Development in Iran Case study: Khorasan Razavi Province. *Geopolitics Quarterly*, 13(45), 125-145.
https://journal.iag.ir/article_55698.html?lang=en
- Amini, A., & Rafie, M (2019). Barriers to the Formation of Rural-Urban linkages in Tehran Metropolis, Case: Central District in Shahriar County. *Preipheral Urban Spaces Development*, 1(1), 95-110.
https://www.jpustd.ir/article_113868.html?lang=en
- Amiri, A., Amouzegar, S., & Arefei, M (2021). Explaining the relationship between development and security in iran's provinces. *Regional Planning*, 10(40), 15-34.
https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_4256.html
- Ataei, Y., Mahmoudi, A., Feylizadeh, M. R., & Li, D. F (2020). Ordinal Priority Approach (OPA) in Multiple Attribute Decision-Making. *Applied Soft Computing*, 86, 105893.
<https://doi.org/10.1016/j.asoc.2019.10589>
- Bahrami Paveh, R (2018). Analysis of the Development Paradigm and Its Impact on National Convergence in Iran. *Quarterly Journal of The Macro and Strategic Policies*, 6(23), 478-497.
https://www.jmsp.ir/article_60989.html?lang=en
- Baradaran, Z., Azari, Z., & Panahi, H (2021). Identifying Information and Communication Technology as a Key Factor in the Development of the Infrastructure Sector of East Azerbaijan Province: A Multisectoral Analysis (MSA) Approach. *Journal of economics and regional development*, 28(21), 75-102.
<https://doi.org/10.22067/erd.2022.68749.1011>
- Bayramzadeh, N., Mousavi, M. N (2024). Investigating the Relationship Between Development and Resource Allocation in the Creation of New Human Settlements During the Years 2011 to 2021 (Case Study: Iran). *Journal of Geography and Environmental Studies*, 13(49), 120-139.
<https://sanad.iau.ir/Journal/ges/Article/1107624>
- Bayramzadeh, N., Mousavi, N. & Panezai, S (2025). Provincial inequalities in Iran: A comprehensive planning model for budget allocation. *Town and Regional Planning*, 86, 46-61.
<https://doi.org/10.38140/trp.v86i.8271>

- Bobryk, A (2020). Security policy and regional development: The impact of local border traffic on the economy of the Polish-Russian border area. *Regional Science Policy & Practice*, 12(5), 833-846.
<https://doi.org/10.1111/rsp3.12331>
- Cappellano, F (2019). The Mission-Oriented Approach for (Cross-Border) Regional Development. *Sustainability*, 12(12), 5181.
<https://doi.org/10.3390/su12125181>
- Dadashpoor, H. & Shojaee, D (2022). Spatial Inequality and the Center-Periphery Relationship in Iran: The Provision of a Theoretical Model Using Lynham Theorizing Method. *Town and Country Planning*, 14(1), 25-59.
<https://doi.org/10.22059/jtcp.2022.334526.670279>
- Dadashpoor, H., & Alvandipour, N (2018). Spatial Justice and Regional Inequality: An Interdisciplinary Systematic Review. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 10(3), 79-112.
<https://doi.org/10.22035/isih.2018.284>
- Decoville, A., & Durand, F (2017). Challenges and obstacles in the production of cross-border territorial strategies: The example of the greater region. *TrAESOP*, 65-78.
<https://doi.org/10.24306/TrAESOP.2017.01.005>
- Dehghan Shabani, Z., Hadian, E., & Negahdari, J (2019). Analysis of the Relationship between Regional Inequality and Economic Development in Iran: Spatial Dynamic Panel Data Approach. *Journal of Economic Research (Tahghighat- E- Eghtesadi)*, 54(4), 875-890.
<https://doi.org/10.22059/jte.2019.74169>
- Dehshiri, M. R., Hoosseini, S. M., Shiravand, S., & Hoosseini, S. M (2017). The Effect of Regional Security on behavioral of regional Security Complexes. *World Politics*, 6(1), 43-78.
<https://doi.org/10.22124/wp.2017.2386>
- Dey, S., Ray, J., & Majumder, R (2024). Spatial inequality in sub-national human development index: A case study of West Bengal districts. *Sustainable Futures*, 8, 100330.
<https://doi.org/10.1016/j.sfr.2024.100330>
- Durand, F., & Decoville, A (2020). A multidimensional measurement of the integration between European border regions. *Journal of European Integration*. 42(2), 163-178.
<https://doi.org/10.1080/07036337.2019.1657857>
- Eskandari Ata, M. R., Mehregan, N., Pourfaraj, A., & Karimi Petanlar, S (2020). Spatial Analyses of Regional Inequality with Emphasis on Environmental and Political Factors. *Journal of economics and regional development*, 26(18), 197-220.
<https://doi.org/10.22067/erd.v26i18.72081>
- Ettaat, J., & Mousavi, Z (2011). The Relationship between Regional Security and Development of Political Spaces Case Study: Sistan and Baluchistan Province in Iran. *Geopolitics Quarterly*, 7(21), 70-87.
https://journal.iag.ir/article_56924.html
- Fotros, M.H. & Fatemi Zardan, Y (2020). Comparative Comparison of the Development Process and the Inequality of Provinces of the Country in the Periods of 1380, 1390, and 1395: The Core-Periphery Approach. *Journal of Applied Economics Studies in Iran*, 9(35), 63-89.
<https://doi.org/10.22084/aes.2020.20138.2942>
- Ghaderi Hajat, M., & Hafeznia, M. R (2018). Strategies for Achieving Spatial/Geographic Justice in Iran. *Research Political Geography Quarterly*, 3(3), 25-57.
<https://doi.org/10.22067/pg.v4i9.75411>
- Ghasemi, M., Golsoomiyan, H., & Minaee, H (2020). Development gaps hinder sustainable security in border areas (Case study of border region of Taybad). *Geographical Engineering of Territory*, 3(6), 63-78.
https://www.jget.ir/article_105905.html?lang=en
- Granit, J (2015). Integrating sustainable development and security: An analytical approach with examples from the Middle East and North Africa, the Arctic and Central Asia. *ResearchGate*.
https://www.researchgate.net/publication/283638830_Integrating_sustainable_development_and_security_An_analytical_approach_with_examples_from_the_Middle_East_and_North_Africa_the_Arctic_and_Central_Asia

- Hamzepoor, R., & Fakhri, S (2017). Analyzing the Role of Joint-border Bazaar's in Promoting Borderland's Security. Case Study of Sardasht and Piranshahr Border Bazaars. *Military Management Quarterly*, 17(67), 104-140.
https://jmm.iranjournals.ir/article_29925.html?lang=en
- Hoseinpour, M., Mousavi, M., & Ghalehtemouri, K. J (2024). Enhancing urban and regional development for border security in Iran: A futures study of West Azerbaijan province. *trp*, 84, 15-28.
<https://doi.org/10.38140/trp.v84i.7823>
- Iran Statistics Center (2021). Economic, social and cultural status of provinces 2017-2021. First edition.
<https://amar.org.ir/Portals/0/Articles/jayegah.ostan.1401.pdf?ver=Ea3tUqUYO8t20kKy58IMag%3d%3d>
- Jones, P. N., & Wild, T (1994). Opening the Frontier: Recent Spatial Impacts in the Former Inner-German Border Zone. *Regional Studies*. 28(3), 259-273.
<https://doi.org/10.1080/00343409412331348236>
- Karimi Moughari, Z. & Barati, J (2017). Determining the level of regional inequality in provinces of Iran: analysis of multidimensional composite index. *Economic Growth and Development Research*, 7(26), 49-70.
https://egdr.journals.pnu.ac.ir/article_2592.html?lang=en
- Khalili, R (2018). Security and Development; A Geopolitical Approach Towards Development and Equality in Iran. *Strategic Studies Quarterly*, 20(78), 129-158.
https://quarterly.risstudies.org/article_61088.html?lang=en
- Kiani, V., & Taheri, M (2022). Analyzing the reasons for economic underdevelopment and its impact on the security of Southeast Iran (case study: Sistan and Baluchistan Province). *Research Political Geography Quarterly*, 7(1), 1-25.
<https://doi.org/10.22067/pg.2021.69196.1028>
- Mahmoudi, A., Sadeghi, M., Deng, X., Pan, P (2023). OPA Solver: A web-based software for Ordinal Priority Approach in multiple criteria decision analysis using JavaScript, *SoftwareX*, 24, 101546.
<https://doi.org/10.1016/j.softx.2023.101546>
- Moezei, A., & Vosoughi, S (2018). Security and Development in The Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran. *World Politics*, 7(2), 27-54.
<https://doi.org/10.22124/wp.2018.3086>
- Mohammadpanahi, S., Varesi, H., & Taghvaei, M (2023). Strategic Planning for Regional Development of Ilam based on Regional Competitiveness. *Journal of Geography and Regional Development*, 21(1), 233-211.
<https://doi.org/10.22067/jgrd.2023.79363.1205>
- Moradi Nasr, H., Rahmani Fazli, A., & Monshi zadeh, R (2019). Analysis of Development Situation of the Rural Complexes of Lorestan, with Emphasis on Sustainable Development and Security. *Quarterly of Order & Security Guards*, 12(4), 55-80.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27830977.1398.12.4.3.7>
- Mosayyebzadeh, A., Mozafari Niya, A. & Shabestar, M (2022). Analysis Of Spatial Inequalities And Assessing Of Regional Development Statuse In The Provinces Of Iran. *Journal of Geography, Urban and Regional Studies*, 10(40), 71-84.
https://ges.iaun.iau.ir/article_684741.html?lang=en
- Mousavi, M., & Bayramzadeh, N (2024). Spatial analysis of the trend of regional inequalities in Iran. *Scientific- Research Quarterly of Geographical Data (SEPEHR)*, 33(131), 105-125.
<https://doi.org/10.22131/sepehr.2024.2017054.3039>
- Mousavi, M., Jafarpour Ghalehtemouri, K., Bagheri Kashkouli, A., & Bayramzadeh, N (2). Mitigating development barriers and addressing disparities in border cities of Iran: a comprehensive analysis of border provinces and influential factors. *Geojournal*, 89(4), 1-20.
<https://doi.org/10.1007/s10708-024-11181-9>
- Mozaffari, A., Hajihosseini, H., & Hajihosseini, M (2019). The Role of Water Geopolitics on Sustainable Development and Security of Border Areas Based on the System Dynamics Approach. *Geopolitics Quarterly*, 15(1), 118-145.
https://journal.iag.ir/article_91092.html?lang=en

- Nawaro, J., Gianquintieri, L., & Caiani, E. G (2024). Analysis of the Sustainable Development Goal 3 index for Italian municipalities. *Public Health*, 236, 386-395.
<https://doi.org/10.1016/j.puhe.2024.08.014>
- Nijkamp, P., Kourtit, K., Krugman, P., & Moreno, C (2024). Old wisdom and the New Economic Geography: Managing uncertainty in 21st century regional and urban development. *Regional Science Policy & Practice*, 16(10), 100124.
<https://doi.org/10.1016/j.rspp.2024.100124>
- Nilsson, M (2020). Security-Development Nexus in Peacebuilding. *The Palgrave Encyclopedia of Peace and Conflict Studies*. Palgrave Macmillan.
https://doi.org/10.1007/978-3-030-11795-5_31-1
- Plangger, M (2019). Exploring the role of territorial actors in cross-border regions. *Territory, Politics, Governance*. 7(2), 156-176.
<https://doi.org/10.1080/21622671.2017.1336938>
- Qiu, M., Yang, Z., Zuo, Q., Wu, Q., Jiang, L., Zhang, Z., & Zhang, J (2021). Evaluation on the relevance of regional urbanization and ecological security in the nine provinces along the Yellow River, China. *Ecological Indicators*, 132, 108346.
<https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2021.108346>
- Rafiean, M., Piri, A., Heidary, S., & Ahmadi, B (2022). Evaluation and Analysis of Social Security Indicators in Provinces of Iran. *Regional Planning*, 11(44), 17-38.
<https://doi.org/10.30495/jzpm.2022.4411>
- Rahmati, M., & Mohammadi Hamidi, S (2021). Investigation and analysis of security development indicators in border areas (Case study: western border areas of Iran). *National Security*, 11(40), 331-360.
https://ns.sndu.ac.ir/article_1536.html?lang=en
- Rajagopalan, R. P., & Strokos, D (2024). The transformation of India's space policy: From space for development to the pursuit of security and prestige. *Space Policy*, 69, 101633.
<https://doi.org/10.1016/j.spacepol.2024.101633>
- Rostamalizadeh, V. , Nobakht, R. & Shahbazin, S (2024). Analysis of Demographic-Social and Economic Disparities of Border and Non-border Counties of Iran. *Journal of Iranian Social Studies*, 17(4), 53-78.
<https://doi.org/10.22034/jss.2024.2028897.1840>
- Salem, A.A., Jahangard, E. & Jabari, L (2021). The Factors Affecting Health Inequality in Iran Provinces. *Economic Research and Policies*, 29(99), 385-417.
https://qjerp.ir/browse.php?a_id=3051&sid=1&slc_lang=en&ftxt=0
- Sheikhi, H., Salavarzizadeh, M., & Malekmohamadi, R (2023). Evaluating the level of development of the cities of Ilam province. *Geography (Regional Planning)*, 13(50), 1-16.
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22286462.1402.13.1.1.3>
- Turkashvand, S., Minaei Nezhad, M., Moradiyan Mohamadieh, V. & Hashemi, F (2022). Investigating the Role of Virtual Education in Reproducing Educational Inequality in the Corona. *Roshd -e- Fanavari*, 69(18), 46-55.
<https://doi.org/https://doi.org/10.52547/jstpi.20979.18.69.46>
- Yeganegi, K (2024). The economic development of borders is the guarantor of border security. *Geography and Human Relationships*, 6(4), 73-86.
<https://doi.org/10.22034/gahr.2023.407441.1914>
- Zaki, Y., & Ranjbari Chichoran, K (2022). The Analysis of Spatial Planning of the Border Regions from the Point of View of the Political Geography of the Border (Case study: Border Regions of Kurdistan Province). *Human Geography Research*, 54(3), 1189-1209.
<https://doi.org/10.22059/jhgr.2022.340328.1008465>
- Zali, N., Heydari, S., & Abizade, S (2021). Investigating the interrelationship between security and development in Iran's border regions (Case study: counties of Sistan and Baluchestan province). *Human Geography Research*, 53(3), 1143-1163.
<https://doi.org/10.22059/jhgr.2020.307177.1008156>

تأثیر نابرابری توسعه‌ای بر امنیت در استان‌های مرزی و غیر مرزی ایران:

یک بررسی تطبیقی

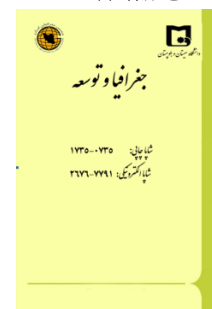
دکتر ناصر سلطانی^{۱*}، نیما بایرام‌زاده^۲

مقاله پژوهشی

چکیده

هدف اصلی این پژوهش، بررسی ارتباط توسعه‌یافتگی و امنیت در استان‌های مرزی و غیر مرزی ایران است. روش پژوهش حاضر به لحاظ ماهیت کاربردی و به لحاظ نوع، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. داده‌های این پژوهش به صورت کتابخانه‌ای استخراج گردیده است. تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده به صورت کمی و با استفاده از نرم‌افزارهای «EXCEL»، «GIS» و «SPSS» صورت گرفته است. برای وزن‌دهی به شاخص‌ها از مدل «OPA»، برای ارزیابی وضعیت توسعه‌یافتگی و امنیت از روش تصمیم‌گیری چندشاخصه ویکور، برای ارتباط‌یابی میان متغیرها از روش «GWR» و برای بررسی تفاوت وضعیت توسعه‌یافتگی و امنیت از آزمون t دو نمونه مستقل استفاده شده است. نتایج نشانگر آن است که بر اساس آزمون t دو نمونه مستقل، در دو گروه استان‌های مرزی و غیر مرزی از نظر میزان توسعه‌یافتگی و امنیت، تفاوت معناداری مشاهده نشده است. نتایج آزمون «GWR» حاکی از آن است که در استان‌های مرزی، ۴۲ درصد از سطح امنیت، به وسیله توسعه‌یافتگی پیش‌بینی می‌شود، در حالی که این نسبت در استان‌های غیر مرزی به ۶۳ درصد می‌رسد. نظام برنامه‌ریزی ایران، با اتکاء به نظریه نئوکلاسیک و الگوی مرکز-پیرامون، در طول زمان نابرابری‌های توسعه‌ای را در میان استان‌های مرزی و غیر مرزی به وجود آورده است، علاوه بر این، تحولات اخیر در مناطق مرزی ایران، موجب ایجاد چالش‌های امنیتی متعددی شده که می‌تواند تأثیر بسزایی بر روند توسعه‌ای این مناطق داشته باشد؛ بنابراین برای برطرف کردن نابرابری‌های موجود و ارتقاء سطح توسعه در مناطق مرزی، لازم است که سیاست‌های کلان و خرد با در نظر گرفتن تمامی ابعاد و چالش‌های موجود، به‌ویژه در زمینه امنیت، طراحی و اجرایی شوند.

جغرافیا و توسعه، شماره ۸۰، پاییز ۱۴۰۴
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۲
تاریخ بازنگری داوری: ۱۴۰۳/۱۱/۰۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۴
صفحات: ۹۹-۱۲۸

واژه‌های کلیدی:
توسعه، امنیت، استان‌های مرزی و
غیر مرزی، ایران.

مقدمه

گسترش سریع شهرها و به دنبال آن تغییرات اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی (Qiu et al, 2021: 1) و در عین حال مشکلات امنیتی، جوامع انسانی را با مجموعه‌ای از تهدیدهای جدید مواجه ساخته که فراتر از درگیری‌های مسلحانه سنتی بین کشورها است و به محدودیت‌های منابع طبیعی، تغییرات اقلیمی و تخریب محیط زیست مرتبط می‌شود به طوری که درک این روندها و تأثیر آنها بر امنیت و نحوه تعامل آنها با یکدیگر اهمیت زیادی دارد (Granit, 2015: 5). از طرفی توسعه سریع در کشورهای در حال توسعه و تمرکز روزافزون جمعیت و فعالیت در برخی از مناطق این کشورها، توازن و تعادل را بر هم زده و باعث ایجاد دوگانگی در مناطق شده است. یافته‌های بسیاری از مطالعات نظیر مطالعات موسوی و بایرام‌زاده (۱۴۰۳)، داداش‌پور و شجاعی (۱۴۰۱)، مصیب‌زاده و همکاران (۱۴۰۰)، فطرس و فاطمی‌زرنندان (۱۳۹۹)، داداش‌پور و الوندی‌پور (۱۳۹۷)، قادرحاجت و حافظ‌نیا (۱۳۹۷) و موسوی و همکاران (۲۰۲۴)، مهم‌ترین ویژگی سازمان فضایی ایران را بی‌عدالتی فضایی که تجلی آن ساختار مرکز پیرامونی کشور در

۱. n.soltani@urmia.ac.ir

۲. n.bayramzadeh@urmia.ac.ir

۱. دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران (نویسنده مسئول)

۲. دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی آمایش سرزمین، گروه جغرافیا، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

مقیاس‌های خرد محلی و کلان ملی است، می‌دانند (بایرام‌زاده و موسوی، ۱۴۰۳: ۱۲۲) به طوری که در ایران، سیاست‌های غیر اصولی گذشته در مکان‌یابی‌های صنعتی و خدماتی در قطب‌های رشد و روند تمرکزگرایی در تک‌شهر مسلط و مادرشهر ناحیه‌ای، موجبات اصلی این نابرابری‌ها بوده است که این موضوع، سبب شکاف توسعه‌ای بین نواحی توسعه‌یافته و محروم شده و عدالت اقتصادی و اجتماعی را تحت‌الشعاع قرار داده است (شیخی و همکاران، ۱۴۰۲: ۲)؛ لذا وجود بی‌عدالتی جغرافیایی و توسعه نامتوازن، همبستگی ملی را با مشکل مواجه کرده و امنیت جامعه را تضعیف خواهد نمود (علوی قصونی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۶). این پویایی‌تنیده میان توسعه‌یافتگی و امنیت، مجموعه‌ای از چالش‌ها را به همراه دارد (Hoseinpour et al, 2024: 15).

نامنی مکان‌ها و فضاهای عمومی، هزینه‌های زیادی را بر جامعه تحمیل می‌نماید که در طول زمان این ترس و ناامنی، تأثیرات مخرب و منفی بر کیفیت زندگی دارد و مستقیماً بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و رفاهی ساکنین تأثیرگذار خواهد بود (امیری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۶). این مفهوم، معادل متغیر وابسته‌ای است که محصول تعاملات قدرت در سطح فراملی است (مرادی نصر و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۴). همان‌طور که در سلسله‌مراتب مازلو مطرح شده است، نیاز به امنیت بلافاصله پس از نیازهای اساسی و فیزیولوژیکی مطرح شده و به عبارت دیگر مهم‌ترین نیاز پس از برطرف شدن نیازهای اولیه می‌باشد اما در جوامع جدید، به دلیل گستردگی نهادهای اجتماعی و پیچیدگی حیات اجتماعی، امنیت تعاریف متفاوتی را کسب نموده و در همه ابعاد زیست‌محیطی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی رخنه کرده است (زاللی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱۴۴). به‌طور کلی ناامنی، هزینه‌های زیادی به جامعه تحمیل کرده و تأثیرات منفی بر کیفیت زندگی و ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ساکنین دارد؛ بنابراین بررسی ارتباط بین توسعه‌یافتگی و امنیت، به دلیل تأثیر عمیقی که بر کیفیت زندگی مردم و ثبات اجتماعی دارد، از اهمیت بالایی برخوردار است.

استان‌های ایران به دو گروه مرزی و غیر مرزی قابل تقسیم‌بندی هستند که استان‌های مرزی به دلیل ویژگی‌های جغرافیایی و تعاملات بین‌المللی، به‌طور خاص در معرض چالش‌های امنیتی و اقتصادی قرار دارند و این چالش‌ها می‌توانند بر روند توسعه‌یافتگی این استان‌ها تأثیر منفی بگذارند. این نواحی به دلیل تأثیرات مستقیمی که بر ابعاد سیاسی، امنیتی، اقتصادی و فرهنگی-اجتماعی کشور دارند، از اهمیت بالایی در امنیت ملی، منافع ملی و قدرت ملی برخوردار هستند (ذکی و رنجیری چیچوران، ۱۴۰۱: ۱۱۹۵) و به دلیل توان اقتصادی و میزان بالای مبادلات تجاری بازرگانان کشورهای مختلف، تأثیر بسزایی در رونق اقتصادی کشور خواهند داشت (بیکانگی، ۱۴۰۳: ۷۷) از سوی دیگر، استان‌های غیر مرزی نیز ممکن است به دلیل نوسانات امنیتی و اقتصادی در مناطق هم‌مرز، تحت تأثیر قرار گیرند. شناسایی و تحلیل دقیق ارتباط میان توسعه‌یافتگی و امنیت می‌تواند به سیاست‌گذاران کمک کند تا راهکارهای مؤثرتری برای توسعه پایدار و تأمین امنیت ملی تدوین کنند. همچنین، این بررسی می‌تواند به تسهیل توسعه پایدار در هر دو گروه (استان‌های مرزی و غیر مرزی) منجر شده و در نهایت به ایجاد ثبات و رفاه عمومی در کشور کمک کند؛ بنابراین هدف اصلی این پژوهش بررسی ارتباط توسعه‌یافتگی و امنیت در استان‌های مرزی و غیر مرزی ایران می‌باشد که ضمن بررسی وضعیت توسعه‌یافتگی به‌عنوان متغیر مستقل، وضعیت امنیت این استان‌ها نیز به‌عنوان متغیر وابسته تبیین می‌گردد. در این راستا استدلال پژوهش بر این است که بین توسعه‌یافتگی و امنیت در استان‌های مرزی و غیر مرزی رابطه‌ای معنادار وجود دارد.

پیشینه و مبانی نظری

نظریات رشد و توسعه به‌منظور شناسایی اهمیت بخش‌های اقتصادی و نحوه تخصیص منابع در سه گروه اصلی طبقه‌بندی می‌شوند: نظریه رشد متوازن، نظریه رشد نامتوازن و نظریه قطب رشد (برادران و همکاران، ۱۴۰۰: ۷۸). از میان تمام مفاهیمی که برای توسعه فضایی مطرح است، قطب رشد و گیرایی، استفاده بیشتری در ادبیات توسعه داشته، ضمن این‌که مفاهیم متعدد و غیر همسانی برای این واژه به‌کار گرفته شده است. تکوین این نظریه را می‌بایست در درک اهمیت فضا در توسعه منطقه‌ای پیگیری کرد به‌طوری‌که این نظریه یکی از مهم‌ترین نظریه‌های رشد اقتصادی می‌باشد (امینی و رفیعی، ۱۳۹۸: ۹۷). این دیدگاه فرانسوا پرو از معدود تئوری‌های دهه ۱۹۶۰ بود که با استقبال وسیعی از طرف کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه مواجه شد (بایرام‌زاده و موسوی، ۱۴۰۳: ۱۲۴). به‌طوری‌که تا اواسط دهه ۱۹۶۰ توسعه کشورهای، معادل رشد اقتصادی کشورها در نظر گرفته می‌شد و پس از آن در دهه ۷۰ میلادی، میزان توسعه‌یافتگی کشورها توسط شاخص‌های دیگری نظیر: نابرابری، کاهش فقر و بیکاری اندازه‌گیری شد (فطرس و فاطمی‌زرندان، ۱۳۹۹: ۶۶). از این‌رو دو نظریه اقتصادی «نئوکلاسیک» و «جغرافیای اقتصادی نوین» پایه نظریه‌های نابرابری منطقه‌ای را تشکیل می‌دهند (موسوی و بایرام‌زاده، ۱۴۰۳: ۱۰۹). در ادامه به بررسی نظریات مرتبط با توسعه در جدول شماره ۱ پرداخته شده است:

جدول ۱: نظریات مرتبط با توسعه

نظریه	مشخصات و نتایج مورد انتظار
رشد متوازن	توسعه همه‌جانبه مناطق با تأکید بر نقش دولت در حذف نابرابری
رشد نامتوازن	تمرکز سرمایه در بخش خاصی از اقتصاد به‌عنوان پیشرو- پخش توسعه به سایر بخش‌ها
قطب رشد	قطب رشد شهری و صنعتی- پخش توسعه به مناطق پیرامونی
مرکز پیرامون	سرمایه‌گذاری در مکان‌های مرکزی- پخش توسعه به مناطق پیرامونی
تمرکزگرایی	توسعه قطبی- پخش توسعه به مناطق پیرامونی
برگشت تمرکز	توسعه در چند نقطه مرکزی- پخش توسعه به مناطق پیرامونی

مأخذ: محمدپناهی و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۱۸

توسعه، به‌عنوان بستری برای پیشرفت اجتماعی و رفاه اجتماعی-اقتصادی عمل می‌کند و پیشرفت‌های اقتصادی، اجتماعی، فناوری و فرهنگی در فضای جغرافیایی را پوشش می‌دهد. تعامل پیچیده بین جغرافیا و امنیت مدت‌هاست که محققان و سیاست‌گذاران را به یک اندازه مجذوب خود کرده است، زیرا آن‌ها به دنبال درک یا تأثیرگذاری بر روابط پیچیده الگوهای فضایی هستند که سرنوشت مناطق و شهرها را شکل می‌دهند (Nijkamp et al, 2024: 1)؛ بنابراین دومین کنفرانس جهانی توسعه منطقه‌ای شنژن^۱ (۲۰۲۳) بستری را برای رهبران سیاست و اندیشه صنعتی، محققان و کارشناسان فراهم کرد تا پویایی‌های پیچیده عدم اطمینان و شوک‌ها و انعطاف‌پذیری را در بافت مناطق و شهرها به‌طور کامل بررسی کنند.

هر چند امنیت ریشه در تاریخ بشریت دارد، اما پیدایش آن به‌صورت رسمی با پیدایش دولت-کشور در سال ۱۶۴۸ هماهنگ است و توسعه آن در روابط بین‌الملل توسط افرادی چون؛ باری بوزان، ریچارد لیتل و توماس برگر مورد واکاوی قرار گرفته است. با این حال در زمینه مفهوم آن، اجماع نظر چندانی میان اندیشمندان وجود ندارد و هر کدام

بر اساس دیدگاه خود آن را تعریف نموده‌اند (دهشیری و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۶) اما به‌طور کلی مفهوم امنیت در پی توسعه تحلیل‌های جدید امنیتی و پس از جنگ سرد در اروپا مطرح شد و در عصر حاضر نیز از جمله پدیده‌های قابل توجهی است که از نیازها و ضرورت‌های اساسی فرد و جامعه به‌شمار می‌رود و فقدان آن یا اختلال در آن پیامدها و بازتاب‌های نگران‌کننده و خطرناکی به‌دنبال دارد و از مهم‌ترین مؤلفه‌ها برای رسیدن به درجات قابل اتکایی از ثبات است (رحمتی و محمدی حمیدی، ۱۴۰۰: ۳۳۵-۳۳۴). امروزه وقتی از مفهوم امنیت سخن به میان می‌آید، دیگر تنها جنبه نظامی آن مطرح نیست بلکه این مفهوم ابعاد بسیار گسترده‌ای را شامل می‌شود و دیگر نمی‌توان گفت که امنیت فقط یک بعد دارد و آن هم بعد نظامی است. به‌طور کلی امنیت دارای ابعاد اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی می‌باشد (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۴). هدف اصلی و تغییرناپذیر هر حکومت ملت پایه، بقای ملی بوده که این مهم در گرو امنیت ملی است و این مسئله نیز از میزان توانایی حکومت در حفظ وحدت ملی، توسعه متوازن منطقه‌ای و در نهایت رضایت شهروندان متأثر است؛ بنابراین یکی از مهم‌ترین عواملی که امنیت یک کشور را مورد تهدید قرار می‌دهد، وجود نابرابری‌های فضایی بین مناطق مختلف سرزمین یک کشور است (اطاعت و موسوی، ۱۳۹۰: ۷۶)؛ به‌عبارت‌دیگر، بقا و دوام نظام سیاسی، در صورتی قابل حصول خواهد بود که کارگزاران سیاسی بار اضافی را به شیوه‌ای تعاملی و به پشتوانه حمایت شهروندان و گروه‌ها (خرده سیستم‌ها) حمل نمایند (عبدی و همکاران، ۱۴۰۳: ۹۰).

در مورد رابطه امنیت و توسعه، رویکردها و دیدگاه‌های نظری مختلفی وجود دارد، به‌طوری‌که در حوزه امنیت، رئالیسم و در حوزه اقتصاد و توسعه، لیبرالیسم سلطه طولانی داشته‌اند در این راستا در ادبیات اقتصادی لیبرالیسم، اقتصاد و توسعه بر امنیت مقدم می‌باشد و معتقدند که هدف نهایی جامعه، تأمین رفاه اقتصادی است. در مقابل آن‌ها، نظریه‌های رئالیستی معتقدند که ماهیت نظام بین‌الملل، مناقشه‌آمیز و ستیزه‌جویانه است؛ بنابراین قدرت ملی و افزایش آن، هدف همیشگی دولت‌ها بوده که نشان از تقدّم امنیت بر توسعه و اقتصاد جامعه می‌باشد (معزی و وثوقی، ۱۳۹۷: ۳۷-۳۶). این رابطه از دیرباز مورد توجه اندیشمندان هر دو حوزه بوده است و بدین سبب، تئوری‌های مختلفی توسط صاحب‌نظران در زمینه امنیت و توسعه ارائه شده است که یکی از این نظریه‌ها، نظریه توسعه-امنیت می‌باشد که سابقه آن به بعد از جنگ سرد برمی‌گردد و اغلب کارشناسان، بر اثرگذاری متقابل آن‌ها تأکید داشته‌اند به‌طوری‌که از یک‌سو، هم در سطح نظری و هم در عمل بسیاری از اندیشمندان بر این باور بوده‌اند که اساساً رابطه متقابلی بین امنیت و توسعه برقرار است و از نظر رابرت مک نامارا (وزیر دفاع وقت آمریکا در زمان کندی و جانسون) جامعه‌ای که فاقد توسعه‌یافتگی است، دائماً در معرض بروز بحران‌های ناشی از ناامنی قرار می‌گیرد (مظفری و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۲۱؛ خلیلی، ۱۳۹۶: ۱۳۰).

البته پدیده ناامنی را می‌توان از طریق دیدگاه‌های توسعه‌ای نیز مورد بررسی و تحلیل قرار داد به‌طوری‌که بر اساس دیدگاه توسعه نامتوازن، علل آسیب‌ها و ناهنجاری‌های جامعه ریشه در ساختار جامعه دارد و این ساختارها بر بنیان مناسبات و روابط اجتماعی استوار هستند. در این مناسبات و روابط موجود، طبق رویکرد توسعه نابرابر، جامعه به قطب مرکز و قطب پیرامون تقسیم می‌شود که قطب مرکز با انحصار فناوری، سرمایه‌گذاری‌ها عظیم و ... کنترل سامانه‌ها و منابع اصلی را در دست داشته و قطب پیرامون با منابع اندک، از امکانات جامعه بی‌بهره خواهد ماند و به مرور زمان این موضوع سبب ایجاد قطب رشد شده و نابرابری میان مناطق افزایش خواهد یافت که سبب محرومیت این مناطق می‌شود و این موضوع، زمینه‌ساز بسیاری از کج‌روی‌ها و معضلات اجتماعی و فرهنگی خواهد شد (کیانی و طاهری، ۱۴۰۱: ۶). اگرچه پیوند دو مفهوم توسعه و امنیت در همه مناطق قابل بررسی است اما اهمیت این پیوند

در مناطق مرزی بیشتر و مستحکم‌تر است چرا که مناطق مرزی به دلیل موقعیت حاشیه‌ای آسیب‌پذیرند. جونز و وایلد^۱ (۱۹۹۴) مناطق مرزی را مناطق حاشیه‌ای و توسعه‌نیافته می‌دانند. این حاشیه‌ای بودن گرچه می‌تواند معلول شرایط جغرافیایی مناطق مرزی باشد اما خود پدیده مرزی بودن، بسیاری از امکانات و قابلیت‌های آن منطقه را مضمحل می‌کند (بهرامی پاره، ۱۳۹۷: ۴۸۰). این نواحی که اغلب در مناطق پیرامونی قرار دارند، به لحاظ توسعه‌یافتگی و اقتصادی نسبت به مراکز شرایط نامساعدتری دارند (حمزه‌پور و فخری، ۱۳۹۶: ۱۱۸)؛ بنابراین پدیده ناامنی در جوامع به‌ویژه مناطق مرزی، ناشی از توسعه نابرابر و تقسیم جامعه به قطب‌های مرکز و پیرامون است.

در رابطه با موضوع پژوهش، پژوهش‌های متعددی در داخل کشور صورت گرفته است و در پژوهش‌های خارجی، در دهه‌های اخیر توجه چندانی به این موضوع نشده است. با توجه به بررسی‌های صورت‌گرفته، در پژوهش‌های خارج از کشور، راجاگوپالان و استروویکوس^۲ (۲۰۲۴) در پژوهش خود با عنوان «دگرگونی سیاست فضایی هند: از فضا برای توسعه به دنبال امنیت و اعتبار» به بررسی تحول سیاست فضایی هند با تمرکز بر فضای توسعه به دنبال امنیت و اعتبار می‌پردازند که نتایج این پژوهش بیانگر آن است که سیاست فضایی هند، دستخوش تغییر قابل توجهی شده است و این کشور تلاش می‌کند تا از قابلیت‌های فضایی خود برای اهداف استراتژیک، از جمله ارتقای امنیت ملی و دستیابی به موقعیت بهتر در نظم فضایی جهانی استفاده کند. این مقاله با برجسته‌کردن پروژه‌های اکتشافی برجسته این کشور، مشارکت بخش خصوصی و استفاده از فناوری فضایی به‌عنوان ابزار سیاست خارجی و منبع قدرت نرم، مروری جامع بر برنامه فضایی هند ارائه می‌کند. بابریک^۳ (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان «سیاست امنیتی و توسعه منطقه‌ای، به تأثیر ترافیک مرزی محلی بر اقتصاد منطقه مرزی لهستان و روسیه» اشاره کرده است که سیاست امنیتی تأثیر مستقیمی بر توسعه منطقه‌ای دارد و به‌ویژه مناطق مرزی کشورها را در بر می‌گیرد؛ از این رو می‌تواند ابزاری برای توسعه اقتصادی باشد یا می‌تواند منجر به پس‌رفت شود. نیلسون^۴ (۲۰۲۰) در پژوهش خود با عنوان «پیوند امنیت- توسعه در ایجاد صلح»، اشاره کرده است که پیوند میان امنیت و توسعه به یک رابطه پیچیده و متقابل بین حوزه‌های صلح‌سازی، امنیت و توسعه اشاره دارد. درک این واقعیت که بازسازی شرایط بنیادی امنیت و توسعه برای دستیابی به صلح پایدار امری ضروری است، منجر به این شده است که چهارچوب‌های سیاستی غالب، امنیت و توسعه را به‌عنوان دو مقوله‌ای معرفی کنند که به‌طور ناگسستنی به هم مرتبط‌اند. در پژوهش‌های داخل کشور نیز، رستمعلی‌زاده و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهش خود با عنوان «تحلیل تفاوت‌های اجتماعی و اقتصادی مناطق مرزی و غیر مرزی ایران» با استفاده از روش مطالعه تحلیل ثانویه داده‌های حاصل از سرشماری و سالنامه‌های آماری سال ۱۳۹۵ اشاره کرده‌اند که از نظر متغیرهای اقتصادی- اجتماعی، در هر دو سطح استانی و شهرستانی، تفاوت معنی‌دار و تأیید شده‌ای بین مناطق مرزی و غیر مرزی وجود دارد. رحمتی و محمدی حمیدی (۱۴۰۰) در پژوهش خود با عنوان «بررسی و تحلیل شاخص‌های توسعه امنیت زا در مناطق مرزی (مورد مطالعه: مناطق مرزی غرب کشور)» با استفاده از روش تصمیم‌گیری چندمعیاره ویکور و محیط نرم‌افزاری ARC GIS بررسی و تحلیل شاخص‌های توسعه امنیت‌زا در مناطق مرزی غرب کشور پرداخته‌اند؛ نتایج نشانگر آن است که بیشتر شهرستان‌های غرب کشور به توجه به شاخص‌های مورد مطالعه، وضعیت بهتری ندارند. همچنین این شهرستان‌ها در مقایسه با دیگر شهرستان‌های استان‌های مورد نظر نیز دارای وضعیت بهتری نبودند. زالی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود با عنوان «بررسی رابطه متقابل امنیت و توسعه

1. Jones & Wild
2. Rajagopalan & Stroikos
3. Bobryk
4. Nilsson

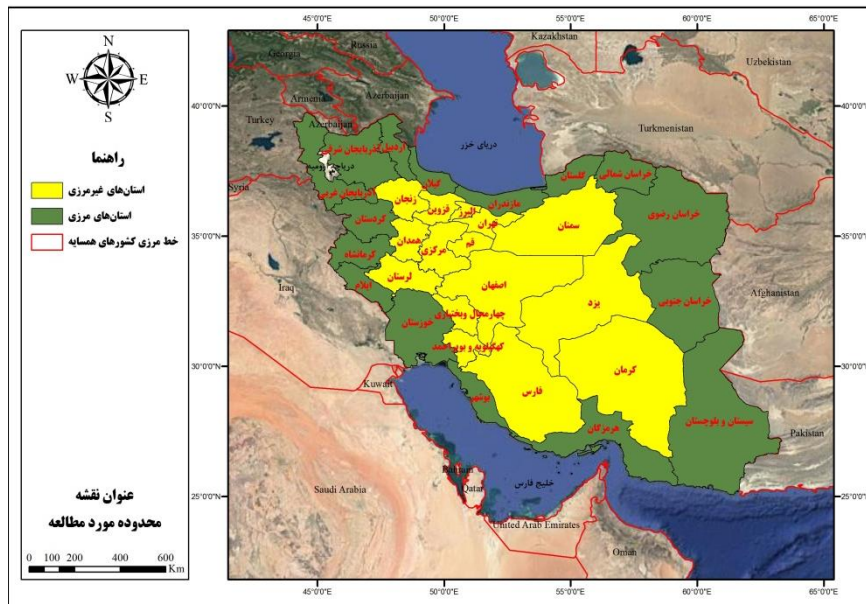
در مناطق مرزی ایران (مطالعه موردی: شهرستان‌های استان سیستان و بلوچستان)» با استفاده از تکنیک AHP، روش تاکسونومی و آزمون همبستگی پیرسون به بررسی رابطه متقابل امنیت و توسعه در مناطق مرزی ایران پرداخته‌اند؛ نتایج نشانگر آن است که امنیت و ابعاد آن با توسعه و ابعاد آن شامل توسعه اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ارتباط چشمگیری دارد و تغییر در هر بُعد از امنیت تأثیر بسزایی در توسعه و ابعاد آن خواهد داشت و بالعکس. فقط در زمینه توسعه زیربنایی، همبستگی معنادار حاصل نشد که با توجه به این‌که استان از لحاظ استقرار دارای فرصتی یگانه در میان همه استان‌های کشور است، توجیه‌شدنی است. امیری و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان «تبیین رابطه بین سطوح توسعه‌یافتگی و امنیت در استان‌های ایران» با استفاده از مجموعاً ۳۲ شاخص برای سنجش توسعه‌یافتگی و ۱۵ شاخص برای امنیت را در قالب مدل ویکور مورد تجزیه و تحلیل قرار داده‌اند که نتایج نشانگر آن است که همبستگی بین متغیرها مثبت و مستقیم می‌باشد و نقشه توسعه‌یافتگی استان‌های کشور با نقشه میزان جرم‌خیزی آن تا حد بسیار بالایی همخوانی و مطابقت دارد.

در جمع‌بندی کلی پیشینه‌های گردآوری‌شده می‌توان اذعان نمود که بسیاری از محققان در مطالعات مرزی و غیر مرزی بر ارزیابی اثربخشی یکپارچگی منطقه‌ای با ارزیابی تأثیر ابزارها، سیاست‌ها، اسناد و برنامه‌هایی مانند طرح‌های استراتژیک سرزمینی، آمایش سرزمین، فرآیندهای برنامه‌ریزی فضایی فرامرزی و پروژه‌ها/برنامه‌های توسعه فرامرزی تمرکز کردند (Plangger, 2019: 156- Durand & Decoville, 2020: 163) و تعدادی نیز به اثرات امنیت و توسعه در سیاست‌های خارجی پرداخته‌اند (بهرامی‌پاوه، ۱۳۹۷: ۴۷۸؛ معزی و وثوقی، ۱۳۹۷: ۲۷) با این حال هدف اصلی این پژوهش، بررسی ارتباط توسعه‌یافتگی و امنیت در استان‌های مرزی و غیر مرزی در محدوده کشور ایران می‌باشد که تاکنون مطالعه‌ای در این راستا صورت نگرفته است و این موضوع خود نشان‌دهنده وجه نوآوری این پژوهش می‌باشد. همچنین در حوزه روش تحقیق، با استفاده از روش تلفیقی آماری و فضایی به بررسی ارتباط میان دو متغیر پژوهش (توسعه‌یافتگی و امنیت) پرداخته‌شده و در حوزه داده‌های پژوهش نیز از آخرین داده‌های مصوب مرکز آمار ایران استفاده شده است.

داده‌ها و روش‌ها

محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این پژوهش، استان‌های مرزی و غیر مرزی ایران می‌باشد. مطابق سالنامه آماری مرکز آمار ایران (۱۴۰۱) این کشور با وسعت ۱/۶ میلیون کیلومتر مربع دارای برآورد جمعیتی ۸۴۷۰۰ هزار نفری است و در مختصات جغرافیایی ۲۵ تا ۴۰ درجه عرض شمالی و ۴۴ تا ۶۳ درجه طول شرقی قرار دارد (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱). این کشور دارای ۳۱ استان است که از این تعداد ۱۶ استان، مرزی و ۱۵ استان غیر مرزی است. استان‌های مرزی شامل استان‌های: آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، اردبیل، گیلان، ایلام، بوشهر، خراسان جنوبی، خراسان رضوی، خراسان شمالی، خوزستان، سیستان و بلوچستان، کردستان، کرمانشاه، گلستان، مازندران و هرمزگان و استان‌های غیر مرزی شامل استان‌های: زنجان، اصفهان، البرز، تهران، چهارمحال و بختیاری، سمنان، کرمان، کهگیلویه و بویراحمد، لرستان، مرکزی، فارس، قزوین، قم، همدان و یزد می‌باشد که در شکل شماره ۱ نشان داده شده است:

شکل ۱: محدوده مورد مطالعه

تهیه و ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۳

روش مطالعه

روش پژوهش حاضر به‌لحاظ ماهیت کاربردی و به‌لحاظ نوع، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. داده‌های این پژوهش به‌صورت کتابخانه‌ای و از مرکز آمار ایران در سال ۱۴۰۱ استخراج گردیده است. جامعه آماری این پژوهش بر اساس آخرین تقسیمات سیاسی کشور (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱) استان‌های ۳۱ گانه ایران است. جهت ارزیابی وضعیت توسعه‌یافتگی استان‌های مورد بررسی از چهار بُعد (اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، کالبدی-زیربنایی و زیست‌محیطی) و ۳۸ شاخص و برای ارزیابی وضعیت امنیت از ۱۷ شاخص استفاده شده (جدول شماره ۱) و متغیر توسعه‌یافتگی به‌عنوان متغیر مستقل و متغیر امنیت به‌عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. در این پژوهش، تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده به‌صورت کمی و با استفاده از نرم‌افزارهای «EXCEL»، «GIS» و «SPSS» صورت گرفته است. جهت تحلیل داده‌های گردآوری شده از روش‌های متعددی استفاده شده است به‌طوری‌که برای وزندهی به شاخص‌ها از مدل «OPA» (این روش یکی از جدیدترین روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره است که توسط عطایی و همکاران^۱ (۲۰۲۰) ارائه گردیده است)، برای ارزیابی وضعیت توسعه‌یافتگی استان‌های کشور از روش تصمیم‌گیری چندشاخصه ویکور (فرمول شماره ۱ تا ۵)، برای ارتباط‌یابی میان متغیر امنیت به‌عنوان متغیر وابسته و متغیر توسعه‌یافتگی به‌عنوان متغیر مستقل از روش رگرسیون وزن‌دار جغرافیایی و در نهایت برای بررسی تفاوت وضعیت امنیت و توسعه در دو گروه استان‌های مرزی و غیر مرزی از آزمون t دو نمونه مستقل استفاده شده است. برای وزندهی به شاخص‌های پژوهش از نظرات خبرگان به تعداد نمونه آماری ۵ استفاده شده است.

$$S_j = \sum_{i=1}^n W_i \times \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \quad (1)$$

$$R_i = \max \left[W_j \times \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \right] \quad (2)$$

$$S = (s_i - s^*) / (s - s^*) \quad (3)$$

$$R = (R_i - R^*) / (R - R^*) \quad (4)$$

$$Q_1 = v \left[\frac{S_i - S^*}{S - S^*} \right] + (1 - v) \left[\frac{R_i - R^*}{R - R^*} \right] \quad (5)$$

در ادامه با توجه به پیشینه‌های داخلی و خارجی بررسی‌شده، به شناسایی شاخص‌های توسعه‌یافتگی و امنیت پرداخته شده است، همچنین از گزارش جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌ها که توسط مرکز آمار ایران تهیه‌شده، استفاده شده است که به صورت جمع‌بندی در جدول شماره ۲ نشان‌داده شده است. مطابق این جدول، برای بررسی توسعه‌یافتگی استان‌های مورد بررسی ۴ بعد اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، کالبدی-زیربنایی، و زیست‌محیطی در نظر گرفته شده است که در مجموع ۳۸ شاخص را دربرمی‌گیرد؛ همچنین برای ارزیابی بعد امنیت نیز از ۱۷ شاخص استفاده شده است.

جدول ۲: شاخص‌های توسعه‌یافتگی و امنیت پژوهش

متغیر	بعد	شاخص
توسعه‌یافتگی	اجتماعی- فرهنگی	نسبت دانش‌آموز به معلم، نرخ باسوادی شهری، نرخ باسوادی روستایی، نرخ باسوادی مردان، نرخ باسوادی زنان، نسبت تعداد سینما به جمعیت (تعداد به ازای یک میلیون نفر)، توزیع کتابخانه‌های عمومی در سطح استان (تعداد در هزار کیلومتر مربع)، نسبت دانشجویان آموزش عالی به جمعیت (۱۴۰۱-۱۴۰۲)، نسبت دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به جمعیت (۱۴۰۱-۱۴۰۲)
	اقتصادی	نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر نقاط شهری، نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر نقاط روستایی، نرخ مشارکت اقتصادی زنان ۱۰ ساله و بیشتر، سهم اشتغال زنان شاغل در بخش غیر کشاورزی، سرانه ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری، سرانه ارزش افزوده معادن در حال بهره‌برداری، نسبت کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت، نسبت کارگاه‌های صنعتی خصوصی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت، نسبت شاغلان کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت، سرانه ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر، ارزش سرمایه‌گذاری خارجی جذب‌شده
	کالبدی- زیربنایی	توزیع نسبی جمعیت استان به کل کشور، توزیع نسبی جمعیت شهری استان به کل کشور، توزیع نسبی جمعیت روستایی استان به کل کشور، تراکم راه‌های بین شهری به مساحت استان (کیلومتر به صد کیلومتر مربع)، نسبت تعداد پزشکان و دکترهای تخصصی به جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)، نسبت تعداد پیراپزشکان به جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)، نسبت تعداد بیمارستان فعال به جمعیت به تعداد صد هزار نفر، نسبت تعداد تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی به جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)، نسبت تعداد مراکز ارائه‌دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی به جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)، نسبت تعداد آزمایشگاه‌های تشخیص پزشکی و ژنتیکی به جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)، نسبت تعداد داروخانه به جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)

متغیر	بعد	شاخص
نسبت جمعیتی		نسبت معادن در حال بهره‌برداری به مساحت استان، نسبت مساحت جنگل به مساحت استان، نسبت مساحت جنگل کاری به مساحت استان، نسبت مساحت اراضی بیابانی تحت حفاظت، احیا، و قرق به کل مساحت بیابان، نسبت مساحت مراتع اصلاح و احیاشده به کل مساحت مراتع، نسبت مساحت جنگل‌های احیاشده به کل مساحت جنگل‌ها، سهم جمعیت تحت پوشش استفاده از خدمات جمع‌آوری و دفع بهداشتی فضلاب شهری از کل جمعیت شهری
		تعداد قتل به هزار نفر جمعیت، تعداد نزع و درگیری فردی به هزار نفر جمعیت، تعداد نزع و درگیری دسته‌جمعی به هزار نفر جمعیت، تعداد دستگیرشدگان شرارت به هزار نفر جمعیت، تعداد چاقو و قمه‌کشی به هزار نفر جمعیت، تعداد زورگیری و باج‌گیری به هزار نفر جمعیت، تعداد سرقت اماکن خصوص به هزار نفر جمعیت، تعداد سرقت اماکن دولتی به هزار نفر جمعیت، تعداد سرقت منزل به هزار نفر جمعیت، تعداد سرقت مغازه به هزار نفر جمعیت، تعداد سرقت اتومبیل به هزار نفر جمعیت، تعداد سرقت موتورسیکلت به هزار نفر جمعیت، تعداد سرقت لوازم خودرو و وسایل داخل آن به هزار نفر جمعیت، تعداد سرقت احشام به هزار نفر جمعیت، تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌ها به هزار نفر جمعیت، تعداد فوت‌شدگان تصادفات شهری و برون‌شهری به هزار نفر جمعیت، وزن مواد مخدر و روان‌گردان کشف‌شده به هزار نفر جمعیت

مأخذ: اسکندری عطا و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۱۰- ترکاشوند و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۹- دهقان شبانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۸۸۳- رفیعیان و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۶- سالم و همکاران، ۱۴۰۰: ۴۰۴- کریمی موعاری براتی، ۱۳۹۶: ۵۷- زالی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱۵۳- امیری و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۰- مصیب‌زاده و همکاران، ۱۴۰۰: ۷۶- بایرام‌زاده و موسوی، ۱۴۰۳: ۱۲۶- مرکز آمار ایران، ۱۴۰۲: ۱- Achten & Lessmann, 2020: 1 - Nawaro et al, 2024: 387 - Dey et al, 2024: 3 - Bayramzadeh et al, 2025: 49

در ادامه به بررسی وضعیت مساحت و جمعیت کشور ایران در دو حوزه استان‌های مرزی و غیر مرزی پرداخته‌شده است تا چشم‌اندازی از ویژگی‌های سرزمینی این دو حوزه معین گردد. نتایج آن در جدول شماره ۳ نشان داده‌شده است:

جدول ۳: ویژگی‌های سرزمینی استان‌های مرزی و غیر مرزی

حوزه	تعداد استان	سهم از کل	مساحت (کیلومتر مربع)	سهم از مساحت کل	جمعیت (نفر)	سهم از جمعیت کل
استان‌های مرزی	۱۶	۵۱/۶۱	۸۷۲۸۱۵/۴	۵۳/۵۲	۴۱۱۰۴۰۰۰	۴۸/۵۳
استان‌های غیر مرزی	۱۵	۴۸/۳۹	۷۵۸۰۳۰/۴	۴۶/۴۸	۴۳۵۹۶۰۰۰	۵۱/۴۷
کل	۳۱	۱۰۰	۱۶۳۰۸۴۵/۸	۱۰۰	۸۴۷۰۰۰۰۰	۱۰۰

مأخذ: محاسبات نگارندگان، ۱۴۰۳، مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱

مطابق جدول شماره ۳، استان‌های مرزی ۵۳/۵۲ درصد از کل مساحت و ۴۸/۵۳ درصد از کل جمعیت کشور و استان‌های غیر مرزی نیز ۴۶/۴۸ درصد از کل مساحت ۵۱/۴۷ درصد از کل جمعیت کشور را دربرگرفته‌اند. با توجه به این موارد می‌توان اذعان نمود استان‌های غیر مرزی با کمترین مساحت، بیشترین جمعیت را دربرگرفته‌اند.

نتایج و بحث

وزن دهی به شاخص‌های توسعه‌یافتگی و امنیت

در این بخش به وزن‌دهی شاخص‌های امنیت با استفاده از نظرات خبرگان و مدل «OPA» پرداخته‌شده است. در ابتدا به بررسی ویژگی‌های توصیفی خبرگان و رتبه‌بندی آن‌ها در جدول شماره ۴ پرداخته‌شده است:

جدول ۴: ویژگی‌های توصیفی خبرگان

نام خبره	مرتبه علمی	میزان سابقه	رتبه
خبره ۱	استاد	۲۰	۱
خبره ۲	دانشیار	۱۶	۲
خبره ۳	استادیار	۲۲	۲
خبره ۴	استادیار	۷	۳
خبره ۵	استادیار	۷	۳

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

در ادامه بر اساس نظر خبرگان و رتبه هر یک از آن‌ها (جدول ۴) به وزن‌دهی به شاخص‌های توسعه‌یافتگی و امنیت با استفاده از مدل «OPA» در بستر وب (Mahmoudi et al, 2023: 1) پرداخته شده و نتایج این بررسی در جدول شماره ۵ و ۶ نشان داده شده است:

جدول ۵: وزن‌دهی به شاخص‌های توسعه‌یافتگی

شاخص	وزن	شاخص	وزن	شاخص	وزن
نسبت اشتغال زنان شاغل در بخش غیر کشاورزی	۰/۰۶۲۴	سرانه ارزش تولیدات معادن در حال بهره‌برداری	۰/۰۴۸۳	نسبت تعداد بیمارستان فعال به جمعیت به تعداد صد هزار نفر	۰/۰۲۷۲
نرخ باسوادی شهری	۰/۰۴۰۵	سرانه ارزش‌افزوده معادن در حال بهره‌برداری	۰/۰۴۲۲	نسبت تعداد تخت‌های فعال بخش‌های بیمارستانی به جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)	۰/۰۲۴۹
نرخ باسوادی روستایی	۰/۰۳۲۵	نسبت کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت	۰/۰۴۳۵	نسبت تعداد مراکز ارائه‌دهنده مراقبت‌های اولیه بهداشتی به جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)	۰/۰۲۳۲
نسبت تعداد پیراپزشکان به جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)	۰/۰۱۲۰	نسبت کارگاه‌های صنعتی خصوصی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت	۰/۰۳۹۴	نسبت تعداد آزمایشگاه‌های تشخیص پزشکی و ژنتیکی به جمعیت (تعداد به صد هزار نفر)	۰/۰۱۶۱
نرخ باسوادی زنان	۰/۰۲۵۹	نسبت شاغلان کارگاه‌های صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر به کل جمعیت	۰/۰۳۶۹	نسبت تعداد داروخانه به جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)	۰/۰۰۹۰
نسبت تعداد سینما به جمعیت (تعداد به ازای یک میلیون نفر)	۰/۰۰۳۵	سرانه ارزش افزوده فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر	۰/۰۳۹۳	نسبت معادن در حال بهره‌برداری به مساحت استان	۰/۰۲۳۸
توزیع کتابخانه‌های عمومی در سطح استان (تعداد در هزار کیلومتر مربع)	۰/۰۱۹۲	ارزش سرمایه‌گذاری خارجی جذب‌شده	۰/۰۶۱۳	نسبت مساحت جنگل به مساحت استان	۰/۰۰۸۶
نسبت دانشجویان آموزش عالی به جمعیت	۰/۰۰۸۲	توزیع نسبی جمعیت استان به کل کشور	۰/۰۱۱۳	نسبت مساحت جنگل کاری به مساحت استان	۰/۰۰۷۲
نسبت دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به جمعیت	۰/۰۰۷۶	توزیع نسبی جمعیت شهری استان به کل کشور	۰/۰۱۲۳	نسبت مساحت اراضی بیابانی تحت حفاظت، احیا، و قرق به کل مساحت بیابان	۰/۰۰۸۳
نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر نقاط شهری	۰/۰۵۱۴	توزیع نسبی جمعیت روستایی استان به کل کشور	۰/۰۱۳۰	نسبت مساحت مراتع اصلاح و احیاء شده به کل مساحت مراتع	۰/۰۱۰۷
نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر نقاط روستایی	۰/۰۴۷۳	تراکم راه‌های بین‌شهری به مساحت استان (کیلومتر به صد کیلومتر مربع)	۰/۰۲۷۴	نسبت مساحت جنگل‌های احیاء شده به کل مساحت جنگل‌ها	۰/۰۰۸۰
نرخ مشارکت اقتصادی زنان ۱۰ ساله و بیشتر	۰/۰۴۴۹	نسبت تعداد پزشکان و دکترهای تخصصی به جمعیت (تعداد به ده هزار نفر)	۰/۰۲۴۳	سهم جمعیت تحت پوشش استفاده از خدمات جمع‌آوری و دفع بهداشتی فاضلاب شهری از کل جمعیت شهری	۰/۰۱۳۸
نسبت دانش‌آموز به معلم	۰/۰۴۱۶	نرخ باسوادی مردان	۰/۰۲۳۰	جمع اوزان	۱/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

جدول ۶: وزن‌دهی به شاخص‌های امنیت

وزن	شاخص	وزن	شاخص	وزن	شاخص
۰,۰۵۷	تعداد سرقت لوازم خودرو و وسایل داخل آن به هزار نفر جمعیت	۰,۰۶۸	تعداد سرقت اماکن خصوص به هزار نفر جمعیت	۰,۱۴۷	تعداد نزاع و درگیری دسته‌جمعی به هزار نفر جمعیت
۰,۰۲۰	تعداد سرقت احشام به هزار نفر جمعیت	۰,۰۵۲	تعداد سرقت اماکن دولتی به هزار نفر جمعیت	۰,۰۶۹	تعداد نزاع و درگیری فردی به هزار نفر جمعیت
۰,۰۵۵	تعداد سرقت منزل به هزار نفر جمعیت	۰,۰۳۱	تعداد سرقت مغازه به هزار نفر جمعیت	۰,۱۶۷	تعداد قتل به هزار نفر جمعیت
۰,۰۲۹	تعداد سرقت اتومبیل به هزار نفر جمعیت	۰,۰۵۲	تعداد چاقو و قمه‌کشی به هزار نفر جمعیت	۰,۰۵۹	تعداد دستگیرشدگان شرارت به هزار نفر جمعیت
۰,۰۳۱	تعداد فوت‌شدگان تصادفات شهری و برون‌شهری به هزار نفر جمعیت	۰,۰۴۸	تعداد دستگیرشدگان انواع سرقت‌ها به هزار نفر جمعیت	۰,۰۳۳	وزن مواد مخدر و روان‌گردان کشف‌شده به هزار نفر جمعیت
۱	جمع اوزان	۰,۰۱۴	تعداد سرقت موتورسیکلت به هزار نفر جمعیت	۰,۰۶۸	تعداد زورگیری و باج‌گیری به هزار نفر جمعیت

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

مطابق جدول شماره ۶ و در حوزه شاخص‌های توسعه‌یافتگی، در بین شاخص‌های مورد بررسی، بیشترین وزن مربوط به شاخص سهم اشتغال زنان شاغل در بخش غیر کشاورزی با وزن ۰/۰۶۲۴ و کمترین وزن مربوط به شاخص نسبت تعداد سینما به جمعیت (تعداد به ازای یک میلیون نفر) و با وزن ۰/۰۰۳۵ می‌باشد. همچنین مطابق جدول شماره ۷، در حوزه شاخص‌های امنیت، بیشترین وزن مربوط به شاخص تعداد قتل به هزار نفر جمعیت با وزن ۰/۱۶۷ و کمترین وزن مربوط به شاخص تعداد سرقت موتورسیکلت به هزار نفر جمعیت با وزن ۰/۰۱۴ می‌باشد.

بررسی وضعیت توسعه‌یافتگی استان‌های کشور

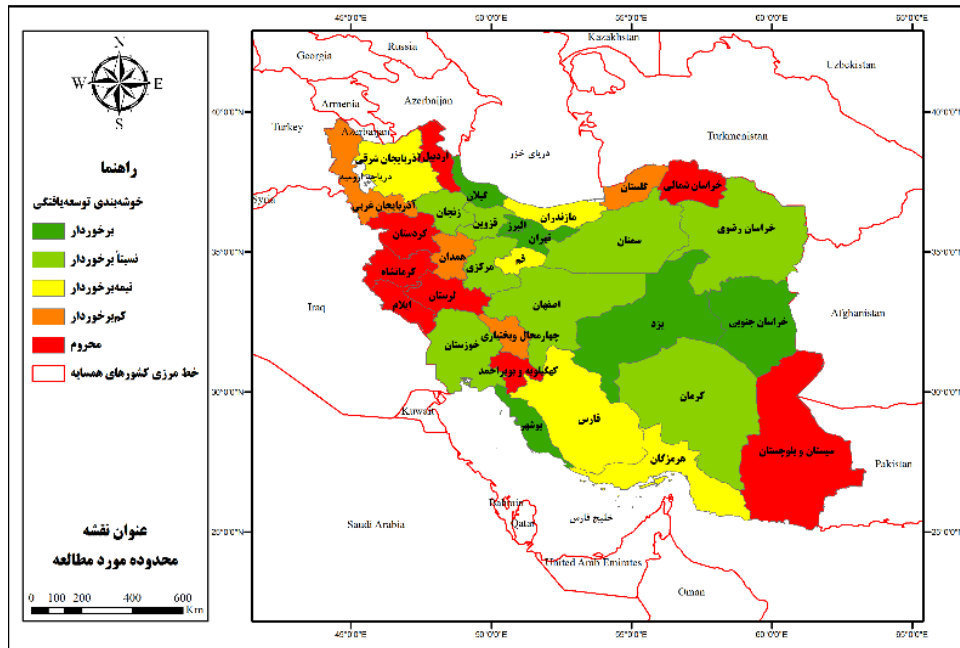
در ادامه با استفاده از سالنامه‌های آماری کشور (۱۴۰۱) و گزارش جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌ها (۱۴۰۲)، به گردآوری داده‌های کمی شاخص‌های ۳۸ گانه توسعه‌یافتگی در استان‌های کشور پرداخته شده است تا با استفاده از مدل ویکور (فرمول شماره ۱ تا ۴) به بررسی مقادیر S و R و سپس با استفاده از فرمول شماره ۵، مقدار نهایی Q به عنوان مقدار کمی وضعیت توسعه‌یافتگی استان‌های کشور محاسبه گردد و سپس بر اساس مقادیر این واحد، رتبه‌بندی میان استان‌های کشور صورت گیرد. نتایج این تحلیل به صورت جمع‌بندی در جدول شماره ۷ نشان داده شده است:

جدول ۷: وضعیت توسعه یافتگی و رتبه‌بندی استان‌های کشور

رتبه	Q	R	S	نام استان
۱۵	۰,۶۲۷	۰,۶۸۸	۰,۵۶۵	آذربایجان شرقی
۲۳	۰,۸۳۳	۰,۸۵۷	۰,۸۰۸	آذربایجان غربی
۲۴	۰,۸۳۸	۱,۰۰۰	۰,۶۷۷	اردبیل
۱۲	۰,۵۳۹	۰,۶۸۴	۰,۳۹۴	اصفهان
۳	۰,۳۳۰	۰,۲۸۷	۰,۳۷۳	البرز
۳۰	۰,۸۹۹	۰,۹۴۵	۰,۸۵۴	ایلام
۴	۰,۳۴۷	۰,۲۸۲	۰,۴۱۱	بوشهر
۲	۰,۳۰۲	۰,۲۹۳	۰,۳۱۲	تهران
۲۰	۰,۷۶۸	۰,۹۴۵	۰,۵۹۱	چهارمحال و بختیاری
۱	۰,۲۹۲	۰,۰۰۰	۰,۵۸۳	خراسان جنوبی
۸	۰,۴۵۲	۰,۴۱۲	۰,۴۹۱	خراسان رضوی
۲۸	۰,۸۷۱	۰,۹۵۲	۰,۷۹۰	خراسان شمالی
۱۳	۰,۶۰۰	۰,۵۲۹	۰,۶۷۱	خوزستان
۱۰	۰,۵۲۶	۰,۶۶۵	۰,۳۸۷	زنجان
۱۴	۰,۶۰۶	۰,۸۸۱	۰,۳۳۱	سمنان
۳۱	۰,۹۷۲	۰,۹۴۵	۱,۰۰۰	سیستان و بلوچستان
۱۸	۰,۶۷۲	۰,۷۰۵	۰,۶۳۹	فارس
۱۱	۰,۵۳۰	۰,۷۶۷	۰,۲۹۴	قزوین
۱۹	۰,۶۹۲	۰,۸۰۲	۰,۵۸۲	قم
۲۹	۰,۸۹۲	۰,۹۴۲	۰,۸۴۲	کردستان
۷	۰,۴۲۷	۰,۴۲۸	۰,۴۲۷	کرمان
۲۷	۰,۸۴۳	۰,۹۲۱	۰,۷۶۴	کرمانشاه
۲۵	۰,۸۴۰	۰,۹۴۵	۰,۷۳۵	کهگیلویه و بویراحمد
۲۲	۰,۸۰۶	۰,۹۲۱	۰,۶۹۱	گلستان
۶	۰,۳۶۸	۰,۲۹۳	۰,۴۴۴	گیلان
۲۶	۰,۸۴۱	۰,۸۷۱	۰,۸۱۰	لرستان
۱۷	۰,۶۵۳	۰,۹۰۹	۰,۳۹۶	مازندران
۹	۰,۵۱۸	۰,۵۹۲	۰,۴۴۳	مرکزی
۱۶	۰,۶۳۱	۰,۶۵۸	۰,۶۰۵	هرمزگان
۲۱	۰,۷۸۰	۰,۹۴۱	۰,۶۱۹	همدان
۵	۰,۳۶۴	۰,۷۲۸	۰,۰۰۰	یزد

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

مطابق جدول شماره ۷، نتایج نشانگر این است که بر اساس شاخص‌های مورد بررسی، استان خراسان جنوبی با مقدار (Q) ۰/۲۹۲ در بالاترین سطح توسعه و استان سیستان و بلوچستان با مقدار (Q) ۰/۹۷۲ در پایین‌ترین سطح توسعه قرار دارد. در ادامه با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی نتایج مقدار (Q) به صورت خوشه‌بندی بر اساس فاصله هندسی در شکل شماره ۲ نشان داده شده است:

شکل ۲: خوشه‌بندی توسعه‌یافتگی در استان‌های کشور

تهیه و ترسیم: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

مطابق شکل شماره ۲، استان‌های کشور بر اساس ۵ سطح (محروم، کم‌برخوردار، نیمه‌برخوردار، نسبتاً برخوردار و برخوردار) خوشه‌بندی شده‌اند که در خوشه محروم استان‌های: سیستان و بلوچستان، کهگیلویه و بویراحمد، خراسان شمالی، اردبیل، کردستان، کرمانشاه، ایلام و لرستان، در خوشه کم‌برخوردار استان‌های: آذربایجان غربی، همدان، گلستان و چهارمحال و بختیاری، در خوشه نیمه‌برخوردار استان‌های: آذربایجان شرقی، مازندران، قم، فارس و هرمزگان، در خوشه نسبتاً برخوردار استان‌های: زنجان، قزوین، مرکزی، خوزستان، اصفهان، سمنان، خراسان رضوی و کرمان و در نهایت در خوشه برخوردار استان‌های: گیلان، البرز، تهران، یزد، بوشهر و خراسان جنوبی قرار گرفته‌اند.

بررسی وضعیت امنیت استان‌های کشور

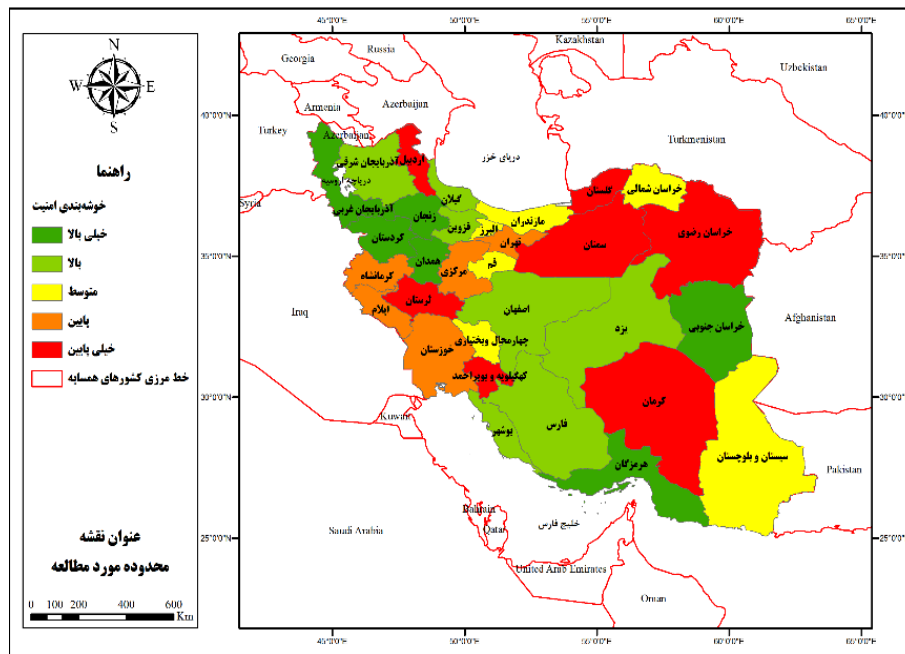
در ادامه، شاخص‌های امنیت واقع در جدول شماره ۲ با استفاده از داده‌های سالنامه آماری کشور (بخش امور قضایی) به سال ۱۴۰۱ تبیین و با استفاده از مدل ویکور (فرمول شماره ۱ تا ۴) مقادیر S و R محاسبه و سپس با استفاده از فرمول شماره ۵ مقدار نهایی Q محاسبه گردیده است. حائز اهمیت است که به دلیل استفاده از شاخص‌های منفی، مقدار Q از مقدار ۱ کم شده است تا رتبه‌بندی بر اساس وضعیت بهینه صورت گیرد. در این راستا هرچقدر مقدار $(1-Q)$ به سمت صفر حرکت نماید، وضعیت امنیت بهبود می‌یابد. نتایج این بررسی در جدول شماره ۸ نشان داده شده است:

جدول ۸: وضعیت امنیتی و رتبه‌بندی استان‌های کشور

رتبه	1-Q	Q	R	S	نام استان
۷	۰,۳۰۶	۰,۶۹۴	۰,۵۷۷	۰,۸۱۲	آذربایجان شرقی
۵	۰,۲۸۱	۰,۷۱۹	۰,۵۵۰	۰,۸۸۷	آذربایجان غربی
۲۸	۰,۷۴۵	۰,۲۵۵	۰,۲۴۳	۰,۲۶۷	اردبیل
۱۲	۰,۳۷۱	۰,۶۲۹	۰,۶۴۰	۰,۶۱۸	اصفهان
۱۷	۰,۵۳۹	۰,۴۶۱	۰,۵۲۹	۰,۳۹۳	البرز
۲۴	۰,۶۵۶	۰,۳۴۴	۰,۴۳۸	۰,۲۵۰	ایلام
۱۰	۰,۳۵۴	۰,۶۴۶	۰,۵۵۲	۰,۷۳۹	بوشهر
۲۲	۰,۶۴۲	۰,۳۵۸	۰,۴۷۸	۰,۲۳۸	تهران
۱۶	۰,۴۹۷	۰,۵۰۳	۰,۳۸۶	۰,۶۲۱	چهارمحال و بختیاری
۱	۰,۱۴۰	۰,۸۶۰	۱,۰۰۰	۰,۷۲۰	خراسان جنوبی
۲۶	۰,۷۰۳	۰,۲۹۷	۰,۴۵۲	۰,۱۴۲	خراسان رضوی
۱۹	۰,۵۵۴	۰,۴۴۶	۰,۴۲۰	۰,۴۷۱	خراسان شمالی
۲۰	۰,۵۷۰	۰,۴۳۰	۰,۴۶۵	۰,۳۹۵	خوزستان
۴	۰,۲۵۱	۰,۷۴۹	۰,۵۹۶	۰,۹۰۲	زنجان
۲۷	۰,۷۴۲	۰,۲۵۸	۰,۳۸۶	۰,۱۲۹	سمنان
۱۵	۰,۴۷۹	۰,۵۲۱	۰,۶۲۳	۰,۴۲۰	سیستان و بلوچستان
۱۳	۰,۳۹۵	۰,۶۰۵	۰,۵۴۲	۰,۶۶۸	فارس
۱۱	۰,۳۶۲	۰,۶۳۸	۰,۵۳۳	۰,۷۴۴	قزوین
۱۸	۰,۵۴۵	۰,۴۵۵	۰,۴۶۶	۰,۴۴۳	قم
۲	۰,۲۰۸	۰,۷۹۲	۰,۵۸۴	۱,۰۰۰	کردستان
۲۹	۰,۷۴۷	۰,۲۵۳	۰,۳۰۴	۰,۲۰۲	کرمان
۲۳	۰,۶۴۶	۰,۳۵۴	۰,۳۶۱	۰,۳۴۶	کرمانشاه
۳۰	۰,۷۷۷	۰,۲۲۳	۰,۰۰۰	۰,۴۴۷	کهگیلویه و بویراحمد
۲۵	۰,۶۹۱	۰,۳۰۹	۰,۶۱۸	۰,۰۰۰	گلستان
۸	۰,۳۰۹	۰,۶۹۱	۰,۶۶۲	۰,۷۲۱	گیلان
۳۱	۰,۷۷۹	۰,۲۲۱	۰,۰۲۰	۰,۴۲۱	لرستان
۱۴	۰,۴۴۶	۰,۵۵۴	۰,۶۵۸	۰,۴۵۰	مازندران
۲۱	۰,۵۷۱	۰,۴۲۹	۰,۴۵۲	۰,۴۰۷	مرکزی
۳	۰,۲۲۹	۰,۷۷۱	۰,۵۸۹	۰,۹۵۴	هرمزگان
۶	۰,۲۸۳	۰,۷۱۷	۰,۶۱۴	۰,۸۲۰	همدان
۹	۰,۳۴۸	۰,۶۵۲	۰,۶۱۹	۰,۶۸۵	یزد

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

مطابق جدول شماره ۸، نتایج نشانگر این است که استان خراسان جنوبی با مقدار (1-Q) ۰/۱۴۰ در بهترین شرایط امنیت به لحاظ شاخص‌های مورد بررسی و استان لرستان با مقدار (1-Q) ۰/۷۷۹ در بدترین شرایط امنیتی در میان سایر استان‌های مورد بررسی قرار دارند. در ادامه با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی، نتایج مقدار (1-Q) به صورت خوشه‌بندی بر اساس فاصله هندسی^۱ در شکل شماره ۳ نشان داده شده است:

شکل ۳: خوشه‌بندی امنیت در استان‌های کشور

تهیه و ترسیم: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

مطابق شکل شماره ۳، استان‌های کشور بر اساس ۵ درجه (خیلی پایین، پایین، متوسط، بالا و خیلی بالا) خوشه‌بندی شده‌اند که در خوشه پایین استان‌های: اردبیل، گلستان، سمنان، خراسان رضوی، کرمان، کهگیلویه و بویراحمد و لرستان، در خوشه پایین استان‌های: کرمانشاه، ایلام، خوزستان، مرکزی و تهران، در خوشه متوسط استان‌های: مازندران، خراسان شمالی، البرز، قم، چهارمحال و بختیاری و سیستان و بلوچستان، در خوشه بالا استان‌های: آذربایجان شرقی، گیلان، قزوین، اصفهان، یزد، فارس و بوشهر و در نهایت در خوشه خیلی بالا استان‌های: آذربایجان غربی، کردستان، زنجان، همدان، هرمزگان و خراسان جنوبی قرار گرفته‌اند.

بررسی تفاوت وضعیت توسعه‌یافتگی و امنیت در میان استان‌های مرزی و غیر مرزی

در ادامه به بررسی تفاوت وضعیت توسعه‌یافتگی و امنیت در میان دو گروه استان‌های مرزی و غیر مرزی با استفاده از آزمون t دو نمونه مستقل پرداخته شده است به طوری که با توجه به مقدار (Q) در متغیر توسعه‌یافتگی و مقدار (I-1) در متغیر امنیت، این بررسی در نرم‌افزار SPSS صورت گرفته است تا تفاوت معناداری دو گروه استان‌های مرزی و غیر مرزی به لحاظ برخورداری از متغیرهای امنیت و توسعه‌یافتگی تبیین گردد. نتایج این ارزیابی در جدول شماره ۹ و ۱۰ نشان داده شده است:

جدول ۹: اطلاعات آماری استان‌های مرزی و غیر مرزی

عنوان	حجم نمونه	میانگین	انحراف استاندارد
امنیت	مرزی	۰/۴۵۷	۰/۱۹۹
	غیر مرزی	۰/۵۲۳	۰/۱۸۴
توسعه‌یافتگی	مرزی	۰/۶۸۳	۰/۲۲۰
	غیر مرزی	۰/۵۸۲	۰/۱۸۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

جدول ۱۰: نتایج آزمون بررسی تفاوت معنی‌داری وضعیت امنیت و توسعه در استان‌های مرزی و غیر مرزی

عنوان	F	سطح معناداری	t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین
امنیت	۰/۳۴۸	۰/۵۶۰	-۰/۹۵۵	۲۹	۰/۳۴۷	-۰/۰۶۵
			-۰/۹۵۸	۲۸/۹۹۴	۰/۳۴۶	-۰/۰۶۵
توسعه‌یافتگی	۱/۰۵۲	۰/۳۱۴	۱/۳۸۴	۲۹	۰/۱۷۷	۰/۱۰۰
			۱/۳۹۳	۲۸/۴۸۷	۰/۱۷۴	۰/۱۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

مطابق نتایج جدول شماره ۹ و ۱۰، در حوزه متغیر توسعه‌یافتگی و امنیت، با توجه به این که مقدار سطح معناداری آزمون لوین از ۰/۰۵ بیشتر می‌باشد؛ بنابراین میان دو گروه استان‌های مرزی و غیر مرزی واریانس برابر حاکم است که نیاز است وضعیت واریانس برابر برای این متغیر لحاظ گردد؛ به دلیل بزرگ‌تر بودن مقدار سطح معناداری از ۰/۰۵، می‌توان اذعان نمود میان دو گروه استان‌های مرزی و غیر مرزی به لحاظ برخورداری از شاخص‌های توسعه‌یافتگی و امنیت، تفاوت معناداری وجود ندارد.

بررسی ارتباط توسعه‌یافتگی و امنیت در استان‌های مرزی و غیر مرزی

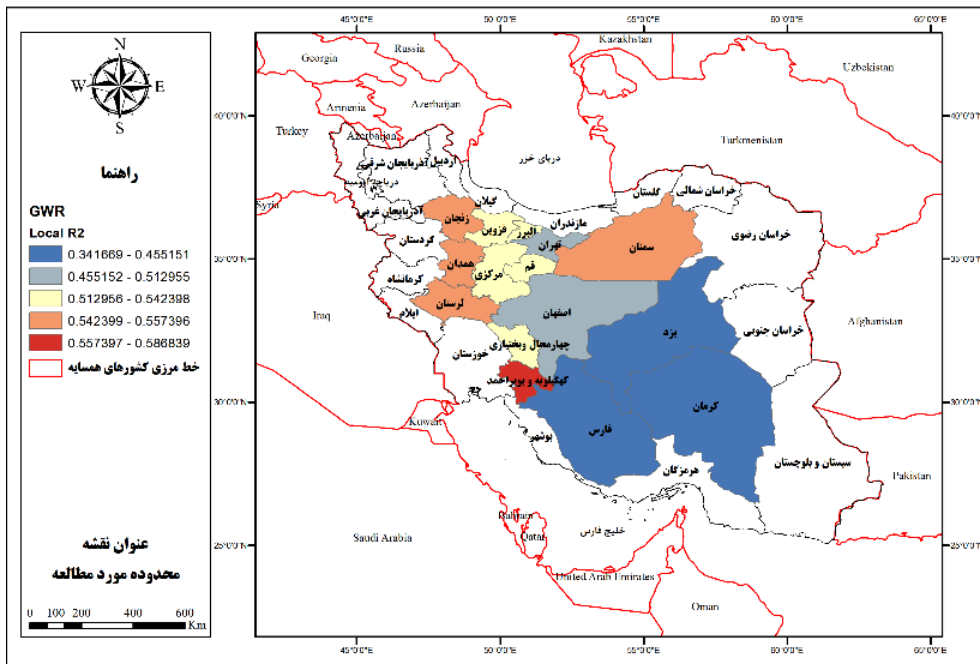
در نهایت در جهت تبیین ارتباط توسعه‌یافتگی (بر اساس ابعاد اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، کالبدی-زیربنایی، زیست‌محیطی) و امنیت در میان استان‌های مرزی و غیر مرزی، از آزمون رگرسیون وزن‌دار جغرافیایی در سیستم اطلاعات جغرافیایی استفاده شده است به طوری که میزان همبستگی دو متغیر مستقل و وابسته در دو گروه استان‌های مرزی و غیر مرزی بررسی و در جدول شماره ۱۱ و نقشه‌های شماره ۴ نشان داده شده است:

جدول ۱۱: برآورد و ارتباط متغیرهای وابسته و مستقل با استفاده از رگرسیون وزن‌دار جغرافیایی در استان‌های مرزی و غیر مرزی

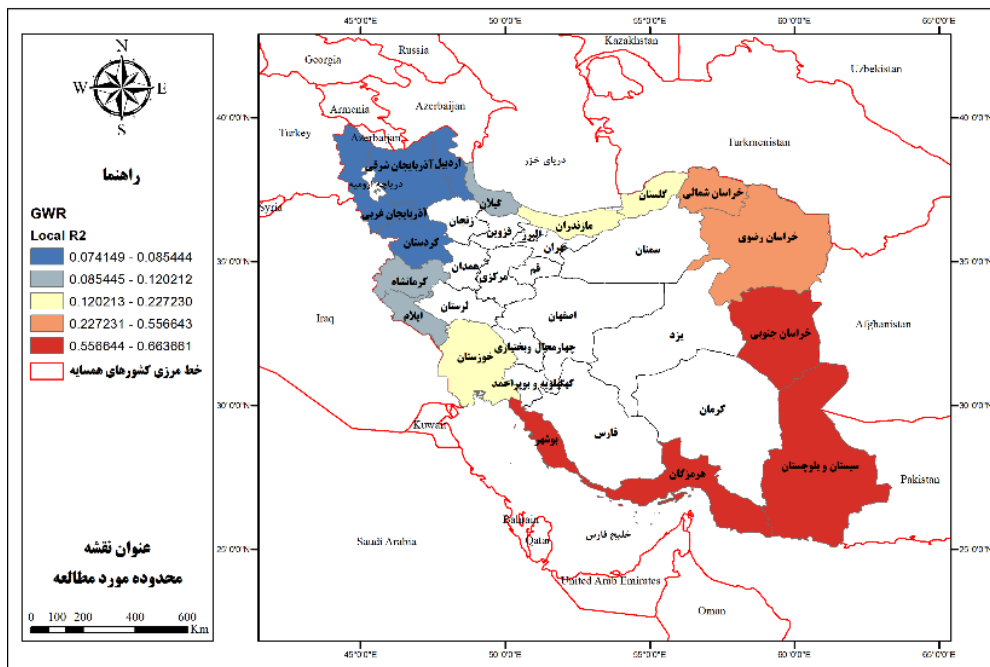
گروه	مجموع مربعات باقی‌مانده	Sigma	AICc	R ²	R ² Adjusted
استان‌های مرزی	۰/۳۳۵	۰/۲۲۸	۳۲/۱۰۳	۰/۴۲۸	۰/۲۴۶
استان‌های غیر مرزی	۰/۱۲۶	۰/۱۵۲	۱۷/۶۳۲	۰/۶۳۰	۰/۲۵۱

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

مطابق جدول شماره ۱۱، مقدار R² و R² تعدیل‌یافته در استان‌های مرزی و غیر مرزی با یکدیگر متفاوت می‌باشد به طوری که در استان‌های مرزی با مقدار R²=۰/۴۲۸، نشانگر این است که در این استان‌ها سطح امنیت با ۴۲ درصد توسط توسعه‌یافتگی برآورد شده و این مقدار در استان‌های غیر مرزی با مقدار ۶۳ درصد برآورد گردیده است. این موارد نشانگر است که با افزایش سطح توسعه‌یافتگی، میزان احساس امنیت در استان‌های مرزی با ۴۲ درصد و در استان‌های غیر مرزی با ۶۳ درصد برآورد شده است. در ادامه به بررسی فضایی میزان R² در میان استان‌ها غیر مرزی در شکل شماره ۴ و استان‌های مرزی در شکل شماره ۵ پرداخته شده است:

شکل ۴: برآورد و ارتباط متغیرهای مستقل و وابسته با استفاده از رگرسیون وزن دار جغرافیایی در استان‌های غیر مرزی تهیه و ترسیم: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

شکل ۵: برآورد و ارتباط متغیرهای مستقل و وابسته با استفاده از رگرسیون وزن دار جغرافیایی در استان‌های مرزی تهیه و ترسیم: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

مطابق شکل شماره ۴، میزان R^2 محلی در استان‌های غیر مرزی نشانگر این است که میزان برآورد و ارتباط متغیر توسعه‌یافتگی با متغیر امنیت از جنوب شرقی کشور به سمت شمال غربی کشور روندی صعودی دارد. همچنین مطابق نقشه شماره ۵، این مقدار در استان‌های مرزی برعکس عمل نموده و از شمال غرب کشور به سمت جنوب شرق کشور روندی صعودی دارد.

نتیجه‌گیری

در بررسی ارتباط توسعه‌یافتگی و امنیت در استان‌های مرزی و غیر مرزی ایران، می‌توان به وضوح مشاهده کرد که توسعه‌یافتگی نقش بسزایی در ایجاد و حفظ امنیت در این مناطق دارد. استان‌های غیر مرزی که از نظر زیرساخت‌ها، خدمات عمومی و فرصت‌های اقتصادی در وضعیت بهتری قرار دارند، معمولاً از امنیت بیشتری نیز برخوردارند. به‌عنوان مثال، سرمایه‌گذاری در آموزش، بهداشت و ایجاد اشتغال می‌تواند به کاهش نارضایتی‌ها و تنش‌های اجتماعی کمک کند و در نتیجه، امنیت را در این مناطق تقویت نماید. از سوی دیگر، استان‌های مرزی که با مشکلات اقتصادی و اجتماعی بیشتری مواجه هستند، ممکن است بیشتر در معرض تهدیدات امنیتی قرار گیرند. در این مناطق، فقدان توسعه و فرصت‌های شغلی می‌تواند موجب افزایش نارضایتی‌ها و بروز رفتارهای غیر قانونی شود؛ بنابراین به منظور ارتقای امنیت در تمامی استان‌های کشور، لازم است که سیاست‌گذاران با تمرکز بر توسعه پایدار و متوازن، به ایجاد زیرساخت‌های لازم و تقویت بنیان‌ها در ابعاد اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، کالبدی-زیربنایی، زیست‌محیطی بپردازند. این رویکرد می‌تواند به کاهش شکاف‌های موجود و در نهایت به افزایش امنیت و ثبات در تمامی مناطق کشور منجر شود.

نظام برنامه‌ریزی ایران، با اتکاء به نظریه نئوکلاسیک و الگوی مرکز-پیرامون، در طول زمان نابرابری‌های توسعه‌ای و منطقه‌ای را در میان استان‌های کشور به‌وجود آورده است. این نابرابری به‌خصوص در میان استان‌های مرزی و غیر مرزی قابل مشاهده است. با وجود پتانسیل‌های اقتصادی قابل توجه در مناطق مرزی، این مناطق همچنان در مقایسه با استان‌های غیر مرزی از سطح توسعه پایین‌تری برخوردارند. این وضعیت نشان‌دهنده ناکارآمدی در تخصیص منابع و عدم توجه کافی به مزیت‌های نسبی این مناطق است. علاوه بر این، تحولات اخیر در مناطق مرزی ایران موجب ایجاد چالش‌های امنیتی متعددی شده که می‌تواند تأثیر بسزایی بر روند توسعه‌ای این مناطق داشته باشد. در دیدگاه نئوکلاسیک، تأکید بر کارایی اقتصادی و تخصیص بهینه منابع، نیازمند توجه به شرایط اجتماعی و امنیتی نیز می‌باشد؛ بنابراین برای برطرف کردن نابرابری‌های موجود و ارتقای سطح توسعه در مناطق مرزی، لازم است که سیاست‌های کلان و خرد با در نظر گرفتن تمامی ابعاد و چالش‌های موجود، به‌ویژه در زمینه امنیت، طراحی و اجرایی شوند.

بررسی وضعیت امنیت در استان‌های کشور نشان می‌دهد که استان خراسان جنوبی با شاخص $(I-Q)$ ۰/۱۴۰ در بهترین وضعیت امنیتی قرار دارد در حالی که استان لرستان با مقدار $(I-Q)$ ۰/۷۷۹ در بدترین شرایط قرار گرفته است. استان‌ها بر اساس پنج دسته امنیتی خوشه‌بندی شده‌اند که شامل خوشه‌های؛ خیلی پایین، پایین، متوسط، بالا و خیلی بالا است. استان‌های اردبیل، گلستان، سمنان، خراسان رضوی، کرمان، کهگیلویه و بویراحمد و لرستان در خوشه خیلی پایین و استان‌های آذربایجان غربی، کردستان، زنجان، همدان، هرمزگان و خراسان جنوبی در خوشه خیلی بالا

قرار دارند. در بررسی سطح توسعه‌یافتگی استان‌ها نیز استان خراسان جنوبی با مقدار (Q) ۰/۲۹۲ در بالاترین سطح و استان سیستان و بلوچستان با مقدار (Q) ۰/۹۷۲ در پایین‌ترین سطح توسعه قرار گرفتند. همچنین استان‌ها بر اساس پنج سطح توسعه خوشه‌بندی شده‌اند که استان‌های محروم شامل سیستان و بلوچستان و کهگیلویه و بویراحمد و استان‌های برخوردار شامل گیلان، البرز، تهران و خراسان جنوبی هستند. مطابق نتایج آزمون t دو نمونه مستقل، تفاوت معناداری در وضعیت امنیت و توسعه‌یافتگی میان استان‌های مرزی و غیر مرزی مشاهده نشد اما مطابق نتایج آزمون رگرسیون وزن‌دار جغرافیایی، در استان‌های مرزی، سطح امنیت ۴۲ درصد و در استان‌های غیر مرزی ۶۳ درصد به توسعه‌یافتگی وابسته است. همچنین روند توجیه امنیت و توسعه‌یافتگی در استان‌های غیر مرزی از جنوب شرقی به شمال غربی و در استان‌های مرزی برعکس، از شمال غربی به جنوب شرقی صعودی می‌باشد.

یافته‌های این پژوهش با پژوهش بابریک (۲۰۲۰)، نیلسون (۲۰۲۰)، زالی و همکاران (۱۴۰۰) و امیری و همکاران (۱۳۹۹) در راستای ارتباط توسعه‌یافتگی و امنیت، همسو می‌باشد.

از محدودیت‌های اصلی این پژوهش می‌توان به نبود شاخص مصوب برای ارزیابی سطح توسعه‌یافتگی و امنیت اشاره کرد به طوری که مطابق بررسی‌های صورت گرفته از پژوهش‌های داخلی و خارجی، نویسندگان از شاخص‌های تلفیقی و دارای آمار قابل دسترسی برای ارزیابی این دو متغیر استفاده نموده‌اند و از طرفی با تغییر یک شاخص، ممکن است رتبه‌بندی میان استان‌ها نیز تغییر یابد، پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آتی به این موضوع توجه شود.

منابع

- اسکندری‌عطا، محمدرضا؛ نادر مهرگان؛ علیرضا پورفرج؛ سعید کریمی پتانلار (۱۳۹۸). تحلیل فضایی نابرابری منطقه‌ای با تأکید بر عوامل محیطی و سیاسی، اقتصاد و توسعه منطقه‌ای. دوره ۲۶، شماره ۱۸. صفحات ۲۲۰-۱۹۷.
<https://doi.org/10.22067/erd.v26i18.72081>
- اطاعت، جواد؛ سیده‌زهره موسوی (۱۳۹۰). رابطه متقابل امنیت ناحیه‌ای و توسعه‌یافتگی فضاهای سیاسی با تأکید بر سیستان و بلوچستان، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک. دوره ۷، شماره ۲۱. صفحات ۸۷-۷۰.
https://journal.iag.ir/article_56924.html?lang=fa
- امیری، علی؛ سارا آموزگار؛ مسلم عارفی (۱۳۹۹). تبیین رابطه بین سطوح توسعه‌یافتگی و امنیت در استان‌های ایران. فصلنامه علمی برنامه‌ریزی منطقه‌ای. دوره ۱۰، شماره ۴۰. صفحات ۳۴-۱۵.
https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_4256.html
- امینی، آزاده؛ معصومه رفیعی (۱۳۹۸). موانع شکل‌گیری پیوندهای روستایی- شهری در کلانشهر تهران مورد: بخش مرکزی شهرستان شهریار، توسعه فضاهای پیراشهری. دوره ۱، شماره ۱. صفحات ۱۱۰-۹۵.
https://www.jpud.ir/article_113868.html?lang=fa
- بایرام‌زاده، نیما؛ میرنجف موسوی (۱۴۰۳). بررسی ارتباط توسعه‌یافتگی و تخصیص منابع در ایجاد سکونت‌گاه‌های انسانی جدید در طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ (نمونه موردی: ایران)، جغرافیا و مطالعات محیطی. دوره ۱۳، شماره ۴۹. صفحات ۱۳۹-۱۲۰.
<https://sanad.iau.ir/Journal/ges/Article/1107624>

برادران، زینب؛ زهرا آذری؛ حسین پناهی (۱۴۰۰). شناسایی و اولویت‌بندی هسته‌های کلیدی بخش زیربنایی استان آذربایجان شرقی: رویکرد تحلیل چندبخشی (MSA)، اقتصاد و توسعه منطقه‌ای. دوره ۲۸. شماره پیاپی ۲۱. صفحات ۱۰۲-۷۵.

<https://doi.org/10.22067/erd.2022.68749.1011>

بهرامی‌پاوه، رحمت (۱۳۹۷). تحلیلی بر روند پارادایم توسعه‌یافتگی و تأثیر آن بر همگرایی ملی در ایران، سیاست‌های راهبردی و کلان. دوره ۶. شماره ۲۳. صفحات ۴۹۷-۴۷۸.

[doi: 10.32598/JMSP.6.3.478](https://doi.org/10.32598/JMSP.6.3.478)

ترکاشوند، سینا؛ محمد مینایی‌نژاد؛ وحیده مرادیان‌محمدیه؛ فاطمه سادات هاشمی (۱۴۰۰). واکاوی نقش آموزش به شیوه مجازی در بازتولید نابرابری آموزشی، فصلنامه رشد فناوری. دوره ۱۸. شماره ۶۹. صفحات ۵۵-۴۶.

<https://doi.org/10.52547/jstpi.20979.18.69.46>

حمزه‌پور، زرگار؛ سیروس فخری (۱۳۹۶). تحلیلی بر نقش بازارچه‌های مشترک مرزی در ارتقای امنیت مناطق مرزنشین (مطالعه موردی بازارچه‌های مرزی سردشت و پیرانشهر)، فصلنامه مدیریت نظامی. دوره ۱۷. شماره ۶۷. صفحات ۱۴۰-۱۰۴.

https://jmm.iranjournals.ir/article_29925.html

خلیلی، رضا (۱۳۹۶). امنیت و توسعه؛ رویکردی ژئوپلیتیکی به توسعه و توازن در ایران، فصلنامه مطالعات راهبردی. دوره ۲۰. شماره ۷۸. صفحات ۱۵۸-۱۲۹.

https://quarterly.risstudies.org/article_61088.html

داداش‌پور، هاشم؛ دلارام شجاعی (۱۴۰۱). نابرابری فضایی و رابطه مرکز-پیرامون در ایران: ارائه یک مدل نظری با استفاده از روش نظریه‌پردازی لینهام، مجله علمی آمایش سرزمین. دوره ۱۴. شماره ۱. صفحات ۵۹-۲۵.

[doi: 10.22059/jtcp.2022.334526.670279](https://doi.org/10.22059/jtcp.2022.334526.670279)

داداش‌پور، هاشم؛ نینا الوندی‌پور (۱۳۹۷). واکاوی رویکرد فضایی عدالت در پژوهش‌های نابرابری منطقه‌ای؛ مروری نظام‌مند در حوزه میان‌رشته‌ای، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی. دوره ۱۰. شماره ۳. صفحات ۱۱۲-۷۹.

[doi: 10.22035/isih.2018.284](https://doi.org/10.22035/isih.2018.284)

دهشیری، محمدرضا؛ سیدمحمد حسینی؛ صارم شیرواند؛ سیدمصطفی حسینی (۱۳۹۶). تأثیر امنیت منطقه‌ای بر رفتارشناختی مجموعه‌های امنیتی مناطق، سیاست جهانی. دوره ۶. شماره ۱. صفحات ۷۸-۴۳.

<https://doi.org/10.22124/wp.2017.2386>

دهقان‌شبنانی، زهرا؛ ابراهیم هادیان؛ جمال نگهداری (۱۳۹۸). تحلیل رابطه نابرابری منطقه‌ای و توسعه اقتصادی در ایران: رویکرد داده‌های تابلویی فضایی، مجله تحقیقات اقتصادی. دوره ۵۴. شماره ۴. صفحات ۸۹۰-۸۷۵.

<https://doi.org/10.22059/jte.2019.74169>

ذکی، یاشار؛ کمال رنجبری‌چیچوران (۱۴۰۱). تحلیل آمایش نواحی مرزی از منظر جغرافیای سیاسی مرز (مطالعه موردی: نواحی مرزی استان کردستان)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی. دوره ۵۴. شماره ۳. صفحات ۱۲۰۹-۱۱۸۹.

<https://doi.org/10.22059/jhgr.2022.340328.1008465>

رحمتی، منصور؛ سمیه محمدی‌حمیدی (۱۴۰۰). بررسی و تحلیل شاخص‌های توسعه امنیت‌زا در مناطق مرزی (مورد مطالعه: مناطق مرزی غرب کشور)، امنیت ملی. دوره ۱۱. شماره ۴۰. صفحات ۳۶۰-۳۳۱.

https://ns.sndu.ac.ir/article_1536.html

رستمعلی‌زاده، ولی‌اله؛ رضا نوبخت؛ سعیده شهبازین (۱۴۰۳). تحلیل تفاوت‌های اجتماعی و اقتصادی مناطق مرزی و غیرمرزی ایران، فصلنامه مطالعات اجتماعی ایران. دوره ۱۷. شماره ۴. صفحات ۷۸-۵۳.

http://www.jss-isa.ir/article_717164.html

رفیعیان، مجتبی؛ اسماعیل پیری؛ سامان حیدری؛ باقر اوحمیدی (۱۴۰۰). ارزیابی و تحلیل شاخص‌های امنیت اجتماعی استان‌های کشور، فصلنامه علمی برنامه‌ریزی منطقه‌ای دوره ۱۱. شماره ۴۴. صفحات ۳۸-۱۷.

<https://doi.org/10.30495/jzpm.2022.4411>

زالی، نادر؛ صفورا حیدری؛ سامان ابی‌زاده (۱۴۰۰). بررسی رابطه متقابل امنیت و توسعه در مناطق مرزی ایران (مطالعه موردی: شهرستان‌های استان سیستان و بلوچستان)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی. دوره ۵۳. شماره ۳. صفحات ۱۱۶۳-۱۱۴۳.

<https://doi.org/10.22059/jhgr.2020.307177.1008156>

سالم، علی‌اصغر؛ اسفندیار جهانگرد؛ لیلا جباری (۱۴۰۰). عوامل مؤثر بر نابرابری سلامت در استان‌های ایران، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی. سال ۲۹. شماره ۹۹. صفحات ۴۱۷-۳۸۵.

<http://dx.doi.org/10.52547/qjerp.29.99.385>

شیخی، حجت؛ محمد سلورزی‌زاده؛ رضا ملک‌محمدی (۱۴۰۲). ارزیابی سطح توسعه‌یافتگی شهرستان‌های استان ایلام. فصلنامه جغرافیا. برنامه‌ریزی منطقه‌ای. دوره ۱۳. شماره ۵۰. صفحات ۱۶-۱.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22286462.1402.13.1.1.3>

عبدی، عطالله؛ سیدیحیی صفوی‌همامی؛ محمدعثمان حسین‌بر؛ مسلم نامدارزاده (۱۴۰۳). تبیین الزامات ناحیه‌ای در توسعه چابهار، آمایش سیاسی فضا. دوره ۶. شماره ۳. صفحات ۱۰۶-۸۵.

<http://dx.doi.org/10.48311/psp.6.3.85>

علوی‌قصونی، سیدجواد؛ محمد میره‌ای؛ سید عباس احمدی (۱۳۹۶). پیوندهای امنیت و توسعه ناحیه‌ای در مناطق جغرافیایی ایران؛ مطالعه موردی: استان خراسان رضوی، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک. ۱۳(۴۵). صفحات ۱۴۵-۱۲۵.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17354331.1396.13.45.5.6>

فطرس، محمدحسن؛ یعقوب فاطمی‌زردان (۱۳۹۹). مقایسه تطبیقی روند توسعه و میزان نابرابری استان‌های کشور طی سه مقطع ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵: رویکرد مرکز-پیرامون، فصلنامه مطالعات اقتصادی کاربردی ایران. دوره ۹. شماره ۳۵. صفحات ۸۹-۶۳.

[doi: 10.22084/aes.2020.20138.2942](https://doi.org/10.22084/aes.2020.20138.2942)

قادری‌حاجت، مصطفی؛ محمدرضا حافظ‌نیا (۱۳۹۷). راهکارهای دستیابی به عدالت فضایی در ایران. پژوهش‌های جغرافیای سیاسی. دوره ۳. شماره ۳. صفحات ۵۷-۲۵.

[doi: 10.22067/pg.v4i9.75411](https://doi.org/10.22067/pg.v4i9.75411)

قاسمی، مریم؛ حمیدرضا گلثومیان؛ حسین مینایی (۱۳۹۸). شکاف های توسعه‌ای. مانعی در تحقق امنیت پایدار در نواحی مرزی (نمونه موردی: شهرستان مرزی تایباد). مهندسی جغرافیایی سرزمین. دوره ۳. شماره ۶. صفحات ۷۸-۶۳.

https://www.jget.ir/article_105905.html

کریمی‌موغاری، زهرا؛ جواد براتی (۱۳۹۶). تعیین سطح نابرابری منطقه‌ای استان‌های ایران: تحلیل شاخص ترکیبی چند بعدی. پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی. سال ۷. شماره ۲۶. صفحات ۷۰-۴۹.

https://egdr.journals.pnu.ac.ir/article_2592.html?lang=fa

کیانی، وحید؛ محسن طاهری (۱۴۰۱). واکاوی دلایل توسعه‌نیافتگی اقتصادی و تأثیر آن بر امنیت جنوب شرق ایران (مطالعه موردی: استان سیستان و بلوچستان)، پژوهش‌های جغرافیای سیاسی. دوره ۷. شماره ۱. صفحات ۲۵-۱.

https://pg.um.ac.ir/article_40253.html?lang=fa

محمدپناهی، صدیقه؛ حمیدرضا وارثی؛ مسعود تقوایی (۱۴۰۲). برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه منطقه‌ای ایلام بر مبنای رقابت‌پذیری منطقه‌ای، جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای. دوره ۲۱. شماره ۱. صفحات ۲۳۳-۲۱۱.

<https://doi.org/10.22067/jgrd.2023.79363.1205>

مرادی‌نصر، حسن؛ عبدالرضا رحمانی‌فضلی؛ رحمت‌اله منشی‌زاده (۱۳۹۸). تحلیل وضعیت توسعه‌یافتگی دهستان‌های استان لرستان با تأکید بر توسعه و امنیت پایدار، پژوهشنامه نظم و امنیت انتظامی. دوره ۱۲. شماره ۴. صفحات ۸۰-۵۵.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.27830977.1398.12.4.3.7>

مرکز آمار ایران (۱۴۰۲). جایگاه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی استان‌های کشور ۱۴۰۱-۱۳۹۷.

<https://amar.org.ir/Portals/0/Articles/jayegah.ostan.1401.pdf?ver=4whblIExDFIY9KVm9cE2Q%3d%3d>

مصیب‌زاده، علی؛ اسما مظفری‌نیا؛ محسن شبستر (۱۴۰۰). تحلیلی بر نابرابری‌های فضایی و سنجش وضعیت توسعه منطقه‌ای در استان‌های ایران، جغرافیا و مطالعات محیطی. دوره ۱۰. شماره ۴۰. صفحات ۸۴-۷۱.

https://ges.iaun.iau.ir/article_684741.html

مظفری، ابوالقاسم؛ حمیدرضا حاجی‌حسینی؛ محمدرضا حاجی‌حسینی (۱۳۹۸). بررسی جایگاه ژئوپلیتیک آب در توسعه و امنیت پایدار مناطق مرزی براساس رویکرد سیستم‌های پویا، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک. دوره ۱۵. شماره ۱. صفحات ۱۴۵-۱۱۸.

https://journal.iag.ir/article_91092.html

معزی، علی؛ سعید وثوقی (۱۳۹۷). نسبت «امنیت» و «توسعه» در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، سیاست جهانی. دوره ۷. شماره ۲. صفحات ۵۴-۲۷.

<https://doi.org/10.22124/wp.2018.3086>

موسوی، میرنجف؛ نیما بایرام‌زاده (۱۴۰۳). تحلیل فضایی روند نابرابری‌های منطقه‌ای در ایران، فصلنامه علمی-پژوهشی اطلاعات جغرافیایی «سپهر». دوره ۳۳. شماره ۱۳۱. صفحات ۱۲۵-۱۰۵.

<https://doi.org/10.22131/sepehr.2024.2017054.3039>

یگانگی، سیدکامران (۱۴۰۳). توسعه اقتصادی مرزها ضامن امنیت مرزی، جغرافیا و روابط انسانی. دوره ۶. شماره ۴. صفحات ۸۶-۷۳.

<https://doi.org/10.22034/gahr.2023.407441.1914>

References

- Ataei, Y., Mahmoudi, A., Feylizadeh, M. R., & Li, D. F (2020). Ordinal Priority Approach (OPA) in Multiple Attribute Decision-Making. *Applied Soft Computing*, 86, 105893.
<https://doi.org/10.1016/j.asoc.2019.10589>
- Achten, S., & Lessmann, C (2020). Spatial inequality, geography and economic activity. *World Development*, 136, 105114.
[doi: 10.1016/j.worlddev.2020.105114](https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105114)
- Bayramzadeh, N., Mousavi, N. & Panezai, S (2025). Provincial inequalities in Iran: A comprehensive planning model for budget allocation. *Town and Regional Planning*, 86, 46–61.
<https://doi.org/10.38140/trp.v86i.8271>
- Bobryk, A (2020). Security policy and regional development: The impact of local border traffic on the economy of the Polish-Russian border area. *Regional Science Policy & Practice*, 12(5), 833-846.
[doi: 10.1111/rsp3.12331](https://doi.org/10.1111/rsp3.12331)
- Cappellano, F (2019). The Mission-Oriented Approach for (Cross-Border) Regional Development. *Sustainability*, 12(12), 5181.
<https://doi.org/10.3390/su12125181>
- Decoville, A., & Durand, F (2017). Challenges and obstacles in the production of cross-border territorial strategies: The example of the greater region. *TrAESOP.*, 65-78.
[doi: 10.24306/TrAESOP.2017.01.005](https://doi.org/10.24306/TrAESOP.2017.01.005)
- Dey, S., Ray, J., & Majumder, R (2024). Spatial inequality in sub-national human development index: A case study of West Bengal districts. *Sustainable Futures*, 8, 100330.
[doi: 10.1016/j.sfr.2024.100330](https://doi.org/10.1016/j.sfr.2024.100330)
- Durand, F., & Decoville, A (2020). A multidimensional measurement of the integration between European border regions. *Journal of European Integration*. 42(2), 163-178.
<https://doi.org/10.1080/07036337.2019.1657857>
- Granit, J (2015). Integrating sustainable development and security: An analytical approach with examples from the Middle East and North Africa, the Arctic and Central Asia. *ResearchGate*. Retrieved from [https://www.researchgate.net/publication/283638830 Integrating sustainable development and security An analytical approach with examples from the Middle East and North Africa the Arctic and Central Asia](https://www.researchgate.net/publication/283638830_Integrating_sustainable_development_and_security_An_analytical_approach_with_examples_from_the_Middle_East_and_North_Africa_the_Arctic_and_Central_Asia)
- Hoseinpour, M., Mousavi, M., & Ghalehtemouri, K. J (2024). Enhancing urban and regional development for border security in Iran: A futures study of West Azerbaijan province. *trp*, 84, 15-28.
[doi: 10.38140/trp.v84i.7823](https://doi.org/10.38140/trp.v84i.7823)
- Jones, P. N., & Wild, T (1994). Opening the Frontier: Recent Spatial Impacts in the Former Inner-German Border Zone. *Regional Studies*. 28(3), 259-273.
<https://doi.org/10.1080/00343409412331348236>
- Mahmoudi, A., Sadeghi, M., Deng, X., Pan, P (2023). OPA Solver: A web-based software for Ordinal Priority Approach in multiple criteria decision analysis using JavaScript, *SoftwareX*, Vol. 24, p. 101546,
<https://doi.org/10.1016/j.softx.2023.101546>
- Mousavi, M., Jafarpour Ghalehtemouri, K., Bagheri Kashkouli, A., & Bayramzadeh, N (2024). Mitigating development barriers and addressing disparities in border cities of Iran: a comprehensive analysis of border provinces and influential factors. *Geojournal*, 89(4), 1-0.
[doi: 10.1007/s10708-024-11181-9](https://doi.org/10.1007/s10708-024-11181-9)

- Nawaro, J., Gianquintieri, L., & Caiani, E. G (2024). Analysis of the Sustainable Development Goal 3 index for Italian municipalities. *Public Health*, 236, 386–395.
[doi: 10.1016/j.puhe.2024.08.014](https://doi.org/10.1016/j.puhe.2024.08.014)
- Nijkamp, P., Kourtit, K., Krugman, P., & Moreno, C (2024). Old wisdom and the New Economic Geography: Managing uncertainty in 21st century regional and urban development. *Regional Science Policy & Practice*, 16(10), 100124.
[doi: 10.1016/j.rsp.2024.100124](https://doi.org/10.1016/j.rsp.2024.100124)
- Nilsson, M (2020). Security-Development Nexus in Peacebuilding. *The Palgrave Encyclopedia of Peace and Conflict Studies*. Palgrave Macmillan.
[doi:10.1007/978-3-030-11795-5_31-1](https://doi.org/10.1007/978-3-030-11795-5_31-1)
- Plangger, M (2019). Exploring the role of territorial actors in cross-border regions. *Territory, Politics, Governance*. 7(2), 156-176.
<https://doi.org/10.1080/21622671.2017.1336938>
- Qiu, M., Yang, Z., Zuo, Q., Wu, Q., Jiang, L., Zhang, Z., & Zhang, J (2021). Evaluation on the relevance of regional urbanization and ecological security in the nine provinces along the Yellow River, China. *Ecological Indicators*, 132, 108346.
<https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2021.108346>
- Rajagopalan, R. P., & Stroikos, D (2024). The transformation of India's space policy: From space for development to the pursuit of security and prestige. *Space Policy*, 69, 101633.
[doi:10.1016/j.spacepol.2024.101633](https://doi.org/10.1016/j.spacepol.2024.101633)